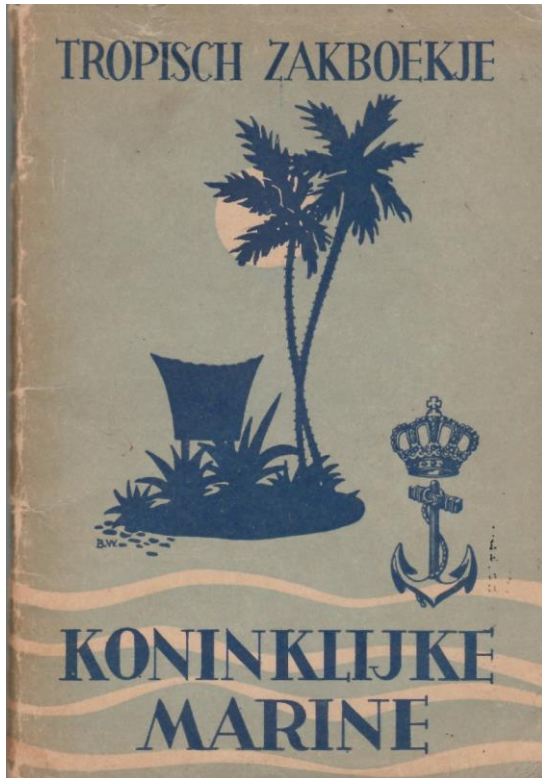

Een goede raad voor de jonge marineman in de tropen.

Wie vroeger als "Koloniaal" naar de Oost ging, werd door de achterblijvende familie dikwijls voorgoed opgegeven; algemeen gold toen, dat de tropen met hun hitte, ziekten, wilde dieren en andere gevaren, het op de duur altijd wonnen van de blanke Europeanen.

Of dat nu waar was of niet, de laatste tientallen jaren ging dat zeker niet meer op, de gevaren voor de naar Indië gaande, medisch goed gekeurde jonge Hollander behoeven aldaar niet langer als een schrikbeeld voor elke nieuw- aangekomene opgehangen te worden:

- a. Zowel aan boord als aan de wal zijn de woon- en slaapgelegenheden dusdanig verbeterd en is ook onze kleding dusdanig aangepast aan het warmere klimaat, dat de tropenhitte als zodanig geen schadelijke invloed meer op ons heeft.
- b. De geneeskundige verzorging, de tientallen nieuwe medicijnen en de geregelde injecties zijn

gezamenlijk reeds lang de meeste, eens zo somber afgeschilderde ziekten de baas, zodat sterfgevallen door ziekten onder de jonge Europeanen niet noemenswaard meer voorkomen dan b.v. in Holland.

c. Als enige „wilde dieren” zien wij nog wel eens apen en hier en daar een slang, welke laatsten bijna altijd wegvlugten voor de mens, niet uit zich zelf aanvallen (tenzij men er b.v. op trapt!) en als ze toch gebeten hebben, zelden een giftige slang blijken geweest te zijn!

Of U het nu jammer vindt of dat U er juist blij om bent, maar „sterke verhalen” over het rauwe en gevaarlijke leven in de tropen zijn niet meer uit deze tijd.

Al spoedig na aankomst zal U dit blijken en wij willen in deze bladzijden dan ook volstaan met te wijzen op de enkele onderstaande punten.

Klimaat.

In de meeste streken van Nederlands-Indië is het klimaat warm en vochtig, waarbij men de echte hitte vooral overdag bemerkt en 's nachts meer last heeft van de vochtigheid in de lucht.

Dat wij dit tegenwoordig veel beter verdragen dan in de vorige eeuw, komt door onze hieraan aangepaste levenswijze:

a. Woon- en slaapverblijven zijn door hun bouw open voor het doorstromen van buitenlucht, terwijl kunstmatige luchtbeweging door ventilators (een kipas heet zo iets in de Oost) en luchtblazers aan boord van schepen verder zorgen voor voldoende ventilatie en afkoeling.

b. Kleding, zowel overdag als 's nachts, bestaat thans uit zo weinig mogelijk als verenigbaar is met fatsoen en met bescherming tegen de grote invloed van te felle zonnestralen.

Het is echter aan de andere kant gevaarlijk en dus af te raden om als doorsnee-Hollander te veel van het lichaam onbedekt te laten of men dit nu doet om minder kleding vuil te maken, om een mooi-verbrande bruine huid te krijgen of omdat het zo goed is tegen de hinderlijk jeukende „rode hond”!

Al komt verder „zonnesteek” in Indië weinig voor op zee of in de laagvlakte, houdt toch voor goede gewoonte om nimmer voor langere tijd zonder hoofddekseel in de zon te werken. Velen krijgen op de duur de gewoonte om 's nachts geheel naakt te slapen en dan nog liefst onder een kipas. Wees hier uiterst voorzichtig mee en houdt ten minste het buikgedeelte steeds bedekt. Dit onderdeel van ons lichaam is nu eenmaal in de tropen erg gevoelig voor afkoeling en men kan zich de buikkrampen en diarree die er vaak het gevolg van zijn, beter besparen,

c. Van de goede gewoonten in de tropen mogen hieronder enkele genoemd worden, alhoewel het dikwijls zal voorkomen, dat U een tijdlang onder omstandigheden verkeert, die het onmogelijk doen zijn deze toe te passen.

Zo is de zo gewenste reinheid en zindelijkheid van het lichaam een van de goede maatregelen om het in de tropen behaaglijk te doen zijn; zo er enigszins gelegenheid toe bestaat, tracht dan eenmaal per dag te baden met zoet water (en vergeet daarbij de zeep niet — als die er tenminste is).

Daarna is goed afdrogen de boodschap, vooral tussen de tenen, de liezen en onder de oksels.

Was geregeld Uw dagelijkse plunje even uit; het is toch zo droog (en hoe je het in de z.g. „regentijd” droog krijgt, is een kwestie van het goed voor de bui binnen halen!).

Een bad nemen (mandiën, zult U ook al gauw zeggen) en daarna de nat-bezwete oude plunje weer aantrekken, heeft niet veel zin.

Tracht hiervan geen gewoonte te maken: „rode hond”, ekseem, e.d. zijn er veelal het verdiende loon voor!

Voeding.

Alhoewel de zorgen voor de voeding berusten bij bottelier en kok, zullen deze zich ook moeten behelpen met de producten van het land en dus dingen op tafel brengen die U vreemd zijn. Wees echter niet eigenwijs en eet wat U voorgezet wordt: als er niets anders te krijgen is in een streek dan rijst, bedenk dan dat de voedingswaarde hiervan minstens even groot is als van onze aardappel.

Eet verder alles wat als vers voedsel opgediend wordt, of dit nu eenvoudige groente, sambal of fruit is.

Vooraf dit laatste, het hier en daar in overvloed verkrijgbare Indische fruit, is iets waar men zo spoedig mogelijk aan moet wennen.

Onthoudt goed, dat vrijwel alle vruchten met een dikke schil door ons goed verdragen worden en dat wij in Indië geen rauwe vruchten met schil en al moeten eten.

Deze dure middelen worden niet uitgedeeld, omdat de Marineleiding er te grote voorraad van wil opruimen, doch omdat ze op dit moment in de streek waar U bent, beslist nodig zijn voor Uw gezondheid.

Gooi ze dus niet minachtend weg; neem er echter ook niet meer van dan U zijn toebedacht: die knaap aan het einde van Uw bak wil ook graag zijn deel hebben.

Daar we door sterk transpireren veel vocht verliezen, zal de dorst er ons geregeld aan herinneren, dat we voor voldoende nieuwe vochttoevoer moeten zorgen.

U bent te benijden als U op een schip geplaatst bent waar in ruime mate ijswater kan worden verstrekt; ook aan de wal is dit eigenlijk het beste middel om de dorst te lessen (om over een koud biertje maar te zwijgen . . .).

Hoe vaak zal het echter niet voorkomen, dat U zich tevreden moet stellen met lauw water, thee of de toch wel frissmakende "lim-lim"

Zo is het nu eenmaal in Indië tegenwoordig.

Laat U nimmer verleiden om Uw dorst te lessen door het drinken van water uit een rivier („kali” zegt iedereen in Indië) of uit een onbekende put of bron.

Dit water is pas betrouwbaar en drinkbaar nadat het gekookt (en weer afgekoeld) is, terwijl er hier en daar wel eens bepaalde tabletjes aan te pas zullen moeten komen om het water te zuiveren. Dit lijkt wel wat ingewikkeld en zal U doen denken aan een goede waterleiding of een zuivere Hollandse regenput, maar daarvoor bent U nu eenmaal in de tropen.

Dus, vertrouw het water in onbekende streken niet en drink nooit oppervlaktewater!

Ziektegevaren.

Deze bestaan, zoals reeds in de inleiding gezegd, tegenwoordig in veel mindere mate dan dit vroeger het geval was. De telkens terugkerende injecties waarvoor men zo nu en dan naar de ziekenboeg geroepen wordt, geven weliswaar een goede beveiliging tegen ziekten als pokken, cholera en typhus, maar daarom blijven er nog wel enkele over:

a. Allereerst *Malaria*.

U weet al, dat deze, met hoge koorts gepaard gaande ziekte, veroorzaakt wordt door de steek van een bepaalde muskiet. Alles wat wij dus aan pogingen in het werk stellen om den muskieten het leven onmogelijk te maken, zal op deze wijze het malariagevaar helpen verminderen. De hiermede belaste personen kennen hun werk; het enige wat van U gevraagd wordt is het die antimalaria ploegen niet al te lastig te maken en het resultaat van hun werk niet teniet te doen.

Hoe een ieder daaraan ter plaatse kan medewerken, zal men U daar gauw genoeg vertellen. Het enige dat wij zelf kunnen doen is te zorgen niet door muskieten gestoken te worden, b.v. door het na zonsondergang dragen van lange kleding (lange broek, sokken, hoge laarzen en lange, niet-opgerolde mouwen). Soms wordt nog anti-muskieten-zalf verstrekt, waarmede men gelaat en handen wat insmeert.

Nog belangrijker is het slapen onder een muskietennet (zeg maar gerust „klamboe”).

Aan boord van een varend schip is dit nimmer nodig; ligt dit schip echter ergens aan de wal, en indien men aan de wal vertoeft geldt dit voor elke streek in Indië, dan moet men niet slapen zonder muskietennet. Inspecteer Uw klamboe geregeld, zorg dat gaten gestopt worden, bekijk het 's avonds geregeld nauwkeurig als het is neergelaten en haal die eene muskiet er uit vóórdat U 's nachts vol jeukende bulten wakker wordt (als U na tien dagen een malaria-aanval krijgt, bent U alweer vergeten, dat het die ene muskiet was; toch was die de oorzaak!).

b. Behalve de muskiet is verder de gewone zwarte vlieg ook een grote vijand van ons. Zij is de overbrenger van die andere hinderlijke tropenziekte, genaamd *dysenterie*, waaraan U moet denken bij elke buikkrimp en bij elke diarree.

Vliegen zijn n.l. vieze beesten, die, nadat zij op vuil en uitwerpselen rondgekuierd hebben, zich er niet voor schamen om daarna direct weer op ons voedsel neer te strijken.

Verbaast het U dan nog, dat wij zo mogelijk een nog grotere strijd voeren tegen deze zwarte vlieg dan tegen de muskiet?

Aan deze strijd kan en moet iedereen meedoen: werp geen vuil, etensresten, vruchtenschillen, lege blikjes e.d. in de omgeving van de plaats waar U met vele anderen verkeert; bewaar dit in gesloten vaten of drums en verbrand het verzamelde vuil geregeld; volg nauwkeurig de voorschriften op i.v.m. de reinheid van W.C.'s en bedenk, dat het een misdaad is om ergens in de vrije natuur Uw behoeften te doen, indien dichtbij het verblijf van Uw kameraden en Uzelf gelegen is.

Laat verder geen etensresten slingeren, maar sluit ze weg of vernietig ze; behalve vliegen lokt U op deze wijze andere onwelkome gasten (ratten, mieren, kakkerlakken).

Zonder reinheid en ordelijkheid is het voor een Europeaan geen leven in Indië.

Werk daar aan mee !

Tot slot nog 'n enkele samenvattende goede raad:

a. Bedenk elke dag minstens éénmaal, dat zindelijkheid op lichaam, kleding en etensgerei een vereiste is in de tropen. Vergeet niet te mandiën, omdat U geen lust heeft; als er geen water is, is het al erg genoeg, dat het niet kan !

b. Wees ook met de zon voorzichtig ; vooral blonde mensen moeten zich in het begin niet wagen aan zonnebaden. Loop en werk in de zon nimmer met onbedekt hoofd, al was het alleen maar om hoofdpijn en vermoeidheid te voorkomen.

c. Zet Uw zakgeld zo weinig mogelijk om in bier of sterke drank, maar besteed het aan Uw gezondheid: koop vruchten (pisang, djerok, papaja, mangga, mangistan, sawo, e.d.).

Deze vruchten met een stevige schil zijn van binnen niet besmet dus betrouwbaar.

d. Indien U veel transpireert, drink dan veel vocht en eet wat extra zout tegelijkertijd.

Dus, niet alléén veel drinken of alléén extra zout nemen, maar dit steeds tezamen doen !

e. Loop niet te lang rond met ogenschijnlijk kleine kwaaltjes; men zal U er in de ziekenboeg dankbaar voor zijn

Een paar dagen ergens te lang mee gewacht, kan de genezing drie weken in plaats van drie dagen doen duren.

Dus wanneer dokter of ziekenverpleger bereikbaar zijn, ga er eens heen ingeval U last heeft van:

1. 'n beetje buikpijn of diarree;
2. een onschuldige uitzien wondje aan voet of onderbeen;
3. wat jeuk en roodheid tussen de tenen (droog het daar toch vooral goed af na baden of zwemmen !);
4. Jeuk of wat pijn in het oor (zit er in hemelsnaam nooit in te peuteren ;

f. Het is al erg genoeg, dat er bij baden en zwemmen water inkomt — waar nu eenmaal weinig aan te doen is, tenzij U goede maatjes bent met de ziekenverpleger en hem een plukje vette watten weet af te bedelen !);

5. Steek of beet van een dier (slang, scorpioen, vis, e.d.).

6. Sommige ziekenboegen hebben heerlijke middeltjes tegen die hinderlijke „rode hond”. Probeer eens, of dat met de ziekenboeg waar U bij behoort, ook het geval is!

g. Infectiegevaar is een woord, waarmede men in de tropen gaarne schermt.

Als het echter ergens voor geldt, dan is het wel voor de geslachtsziekten, die er verschrikkelijk veel voorkomen!

Help dit Uw vriend herinneren vóór het moment waarop hij een roekeloze stap gaat ondernemen.

Hij zal er U de volgende dag dankbaar voor zijn. Neem hem eens mee naar de ziekenboeg en laat hem daar door de ziekenverpleger eens uitleggen wat artikel 29 van de Algemeen Baks-order toch eigenlijk inhoudt!

II. HET EEN EN ANDER OVER ONGANG MET INDONESIËRS

Inleiding.

Als wij, opgeroepen om ons vaderland te dienen, van her en der in de kazerne zijn aangekomen, weten wij, dat we enige tijd zullen moeten samenleven en lief en leed met elkaar delen.

Dan zullen we ook spoedig bemerken, dat er onder ons — al bewonen wij hetzelfde land en behoren wij tot één volk — veel verschil van uiterlijk en innerlijk bestaat. Zie maar eens rond in de cantine. Die blonde, stoere kerels, die daar rustig bij de toonbank staan en wat stug doen, zijn Friezen. Dat hoor je ook aan hun taal. Ginds zitten onder het genot van een glaasje bier enige bruinogige Limburgers levendig en opgewekt met elkaar te praten. Daar nog een gezellig troepje! Een toffe, vlotte Rotterdammer is aan het moppen tappen. En het gaat 'm zo goed af, dat zijn toehoorders het soms uitgrinniken van de pret.

Er bevindt zich een vierkante, wat ineengedrongen Zeeuw tussen, van wie je zou zweren, dat hij kersvers uit het land van de citroenen hier is overgekomen, zo'n donker uiterlijk heeft hij. Je ontdekt jongens uit het hartje van Mokum, maar ook uit de Betuwe en van het Groninger platteland. Ondanks al die verschillen behoren wij toch te leren ons aan elkaar aan te passen en prettig met elkaar om te gaan.

Wanneer wij straks in Indië voet aan wal hebben gezet staan wij voor hetzelfde geval tegenover de bewoners dier landen. Hoe moet nu onze gedragslijn zijn t.o.v. hen, m.a.w. hoe moeten wij Nederlanders en Westerlingen met deze Oosterlingen omgaan? Nu is er in het dagelijks leven geen vak — om het zo maar eens te noemen — waarin je minder uitgestudeerd raakt, dan in het leren omgaan met je medemens. Wat dan te zeggen van het leren omgaan met zovele

soorten vertegenwoordigers dier ons geheel vreemde bevolking ginds? Daarom is het voor ons jonge marinemannen, die slechts korte tijd in dat schone land zullen vertoeven, nuttig tevoren enig begrip van de geestesgesteldheid dier mensen te hebben. Laten wij beginnen met voorop te stellen, dat wij, of we Nederlanders zijn, of Chinezen, dan wel Dajaks uit de binnenlanden van Borneo, of Indianen of Negers, alle stuk voor stuk, mensen Gods zijn en daarom ook veel overeenkomst met elkaar hebben. Wij bezitten dezelfde lichamelijke eigenschappen; er bestaat grote gelijkheid tussen onze begrippen van goed en kwaad, gastvrijheid, liefde, rechtvaardigheid -enz.; wij weten ons allen gebonden aan hogere machten. Als welgezinden onder elkaar moeten wij respect en waardering tonen voor de gevoelens en zienswijze van elk medemens. De juiste toetssteen hiervoor is ons schone spreekwoord: Wat gij niet wilt, dat U geschiedt, doe dat dan ook een ander niet. Of beter nog het betrachten van de naastenliefde in de uitgebreidste zin van het woord.

Rassenwaan.

De omgang met de medemens wordt echter vaak belemmerd doordat de een — om welke reden dan ook — zich de meerdere acht van de andere en laag op hem neerziet. Zoiets kennen we reeds uit onze schooljaren. Er zijn altijd leerlingen die, omdat zij goed kunnen leren, boven hun klasgenoten uitmunten. Maar er is geen reden, omdat zij die gave bij hun geboorte hebben meegekregen, de andere leerlingen uit de hoogte te behandelen. Dat vinden wij ongepast en zulke leerlingen gaan bij ons door als onuitstaanbaar verwaande kwasten. Maar ook komt het wel eens voor, dat stedelingen smalend praten over de „boerenpummels” van het platteland. In dezelfde geest menen veel kustbewoners in Indië dat zij hogere wezens zijn, dan die van het binnenland. Een dergelijke laakbare uiting treffen wij soms ook in de samenleving der volken aan. Wij noemen dat rassenwaan. Het is ontegenzeggelijk waar dat de gaven van hoofd en hart zowel persoonlijk als per ras ongelijk verdeeld zijn. Maar juist omdat het gaven zijn — dus geen eigen verdiensten — mogen wij er ons niet op voorstaan. Ook is het een feit, dat wat betreft het talent en de bekwaamheden om van het leven te maken wat er van te maken is op allerlei gebied, maar vooral op dat der techniek, het blanke ras tegenwoordig vooraan staat. „Tegenwoordig”, m.a.w. niet altijd zo geweest en voor verandering vatbaar. Om een juiste kijk hierop te krijgen is het even nodig de beschavingsgeschiedenis der volken na te gaan.

Wat leert deze ons?

Dat, toen de meeste volken van Europa nog als wilden in beestenvellen liepen, de Chinezen — het gele ras — al zijde konden fabriceren; de donkerkleurige Egyptenaren reeds hun Pyramides, tempels, enz., machtige, bewonderenswaardige bouwwerken, bezaten. De naam „barbaren” is van de Grieken, die daarmede volken aanduiden welke op een zeer lage trap van beschaving stonden. Natuur- of primitieve volken noemt men ze tegenwoordig. Toen de Romeinse veldheren met hun legioenen voor het eerst in onze lage landen zwierven hebben zij onze voorvaderen, de Batavieren, leren kennen als woeste mensen, die zich plachten over te geven aan vechterijen, dronkenschap en dobbelarij. Zouden die generaals in hun rapporten onze voorvaderen ook niet met de naam „barbaren” betiteld hebben? Zullen de blanken, die aan rassenwaan lijden, dit overwegende, nog redenen vinden laag neer te zien b.v. op een primitieve Papoea? Het volgende voorbeeld toont het tegenovergestelde geval: wijlen Dr. Adriani vertelde dat de Toradja's (bewoners van Midden- Celebes) meewarig op de Europeanen neerzien, die slecht een vogel in de boom ontdekken, geen kapmes hanteren kunnen en zich moeilijk door het terrein bewegen. De Indonesiërs plegen bij de beoordeling van het "beschaafd zijn" niet zozeer op de resultaten van verstandelijke ontwikkeling als wel op de

schone uitingen van een hoogstaand karakter en zedelijk gedrag te letten. Een Javaanse karakterbeschrijving zegt, dat blauwe ogen duiden op een bedriegelijk karakter, niet voor schaamte terugdeinzend. Onafscheidelijk verbonden aan de rassenwaan van de blanken is de mening, dat de blanke huidskleur als die van het hoogste ras, de voorkeur heeft boven alle andere. Maar zoals met vele dingen, is ook hier slechts sprake van verschil in waardering. Op Java stelt de inheemse bevolking meer prijs op de lichtgele huidskleur (koelit langsap = huid als de matgele kleur van de langsapvrucht) — de kleur van de hoge adel — dan op de blanke. Toen ergens in de Molukken een blanke vrouw voor het eerst door een groep inheemse-sexe-genoten werd gezien, sprak één harer tot een ander: „Zeg buurvrouw, ik ben toch maar blij, dat ik niet zo'n griezelige lijkkleur heb als die njonja belanda”.

Ieder onzer weet dat de negers in Amerika in sommige staten een minderwaardige plaats innemen. Over de behandeling, die de Indianen eertijds hebben ondergaan, zullen we maar zwijgen. Ook is het een feit, dat de Engelsen in hun voormalige koloniën lang niet zo gemoedelijk en vriendschappelijk t.o.v. de inheemse bevolking staan, als wij t.o.v. onze gekleurde rijksgenoten. Zelfs de Voor- Indiërs van gemengd inheems en Engels bloed worden door de volbloed Engelsen beschouwd als minderwaardig. Hetzelfde deden sommige "totoks" te onzent t.a.v. de z.g. Indo-Europeanen. Doch langzamerhand werd het onbillijke ervan ingezien en meer gelet op bekwaamheid dan op afkomst. Bestaat er dan onder het Nederlandse volk geen rassenwaan? Neen, over het algemeen niet. En waar dit geconstateerd wordt, bepaalt het zich tot persoonlijke gevallen. Onder het jongere geslacht is het in elk geval niet te vinden. Zouden de bittere ervaringen gedurende de bezettingstijd in Nederland opgedaan van de „edelgermanen" en in Indonesië van de „godenzonen" van het „Land van de rijzende zon" onze jongemannen diep geschokt en tot een juist inzicht gebracht hebben? Hoe het ook zij, hun lofwaardige houding in Indië t.o.v. de inheemse bevolking heeft — vooral gedurende de politionele actie — deze tot het besef gebracht, dat zij wel te maken heeft gekregen met blanken, maar dat deze als gewone mensen hartelijk belang stellen in het wel en wee van medemensen en slechts met eerlijke bedoelingen komen. Onze militairen voelen het a.h.w. aan, dat zij ginds een belangrijke en schone taak hebben te vervullen in de geweldige ontwakingsgeschiedenis der volken van Z.O. Azië.

Ook in het Ned. Indische deel ervan beginnen de volken meer en meer hun eigenwaarde te leren kennen. Het verlangen, het verder zonder de leiding van Europese zijde te doen, groeit. De twee wereldoorlogen hebben hiertoe de schokkendste stoot gegeven. Bij een volk, dat in zo'n groei-proces verkeert, worden tevens allerlei gevoeligheden wakker. Zo heeft het woord „inlander" oorspronkelijk gebruikt voor de inheemsen in tegenstelling met de buitenlandse Europeanen en Oosterlingen, in de loop der jaren bij vele Inlanders een wrange bijmaak gekregen. Wat was toch het geval? Als er door een Inlander naar het oordeel van een bepaald type Belanda (Hollander, zoals elke Nederlander genoemd wordt) iets kroms of stotends werd gedaan, placht deze smalend op te merken: 't Is maar een Inlander! Wij kennen iets dergelijks in het verschil in betekenis, dat sommigen maken tussen de woorden Jood en Israëliet. Het ontwikkelde deel der Inlanders heeft toen (begin 1900), niet langer „maar Inlanders" willende zijn, zich een andere naam uitgezocht. Zij noemden zich „boemipoetra" (landszonen) en Indonesiërs, d.i. bewoners van Indonesië. Deze laatste naam is dus in de plaats gekomen van N.O. Indië, want ook aan het woord „Nederlands" van dit overigens louter aardrijkskundig begrip stootte men zich. Het klonk in overgevoelige oren wat „eigendom-achtig". „Het ene land kan toch niet het andere land bezitten", vond men.

Indonesië dan wordt bewoond door Javanen, Soendanezen, Madoerezen, Minangkabauers, Bataks en nog tientallen andere bevolkingsgroepen, alle in bezit van hun eigen taal, zeden en

gewoonten. Omgang met Indonesiërs is dus eigenlijk net zo'n uitgebreid begrip als omgang met Europeanen. Wat huisvest Europa niet tal van verschillende volken! Zelfs al zouden wij slechts onderscheid maken tussen de volken van W.- en die van O. Europa, dan nog weten wij, dat b.v. wij Nederlanders en Duitsers (beide W. Europeanen) elk een eigen taal, aard, enz. bezitten. In deze geest behoren wij de verhoudingen en toestanden van Indonesië te zien. Zelfs de volken in dit gebied moeten in hun onderling verkeer nog leren elkaar te begrijpen, laat staan wij Westerlingen, die ginds tegenover Oosterlingen komen te staan.

Kennis van taal, zeden en gewoonten.

Het kennen van de taal is het grootste hulpmiddel om een volk te verstaan. Maar om dit hulpmiddel bij al die volken van Indonesië toe te passen zou een onoverkomelijk experiment zijn. Gelukkig is er echter één taal, waarmede men in de gehele Archipel terecht kan, n.l. het Maleis. Wil b.v. een Javaan een gesprek voeren met een Batak, dan bedienen beide personen zich van het Maleis. Daar op de duizend Indonesiërs misschien twee of drie Nederlands hebben geleerd, behoeft men op gesprekken in onze eigen taal niet veel te rekenen. Het is dus van zeer groot belang, dat zij, die naar Indonesië gaan, enigszins op de hoogte zijn van de Maleise taal. Doordat men eertijds geen moeite daarvoor deed, veroorzaakte het vooral in de eerste jaren dikwijls misverstanden tussen de totok en hun dienstpersoneel. De eersten gaven hun orders in zo'n geradbraakt taaltje, dat de laatsten hen maar half begrepen. Wie goed de taal van een volk spreekt, kan gemakkelijker tot zijn ziel doordringen en zijn vertrouwen winnen en diens gevolge eerder wat bereiken, dan een ander die weinig of niets van de taal kent. Het succes van ons bestuur in Indonesië is dan ook grotendeels te danken aan de talenkennis van onze bestuursambtenaren, rechters, planters enz., daarbij de zendelingen en missionarissen niet te vergeten. Maar alleen het kennen van de taal is niet voldoende om misverstanden te voorkomen. Daarvoor is zeker ook enig begrip nodig van de zeden en gewoonten. Dit bevordert bovendien een meer vertrouwelijke omgang. Beginnende bij de primitieve volken moeten we allereerst opmerken, dat de gedragsregels voor hun leefwijze d.i. hun zeden en gewoonten òf berusten op hun geestesleven òf althans nauw daarmee samengeweven zijn. Daarom lijkt het niet onverstandig eerst te trachten enig begrip van dat geestesleven te krijgen. Zoals wij de geloofsopvatting van onze naaste plegen te ontzien, behoren wij ook de opvattingen van het geestesleven te eerbiedigen. Dat zal ons niet moeilijk vallen. Immers bij de bestudering blijkt dat veel elementen ervan niet alleen bij de primitieve volken in alle werelddelen te vinden zijn, maar zelfs nog voortleven of in de herinnering zijn gebleven bij meer ontwikkelde, die de Hindoe, de Mohammedaanse of Christelijke godsdienst aanhangen. Wanneer men ten onzent daaraan geloof hecht, noemen wij dat bijgeloof. Hoe vaag en onsamenhangend dat primitieve geestesleven ook zij, toch hebben de volkenkundigen om er een overzicht van te krijgen — gepoogd het systematisch te groeperen.

Magische krachten.

Zo kunnen we zeggen, dat volgens de mening van primitieven, de gehele natuur vol zit met magische (geheime) kracht, „mana” genoemd. Om zich sterk te maken tegen kwade invloeden van buiten behangt de primitieve neger van Afrika, de Papoea van Nw. Guinea, enz., zich met varkenstanden, verdroogde teeldelen van wilde dieren, bosjes mensenhaar, enz. Mana zetelt vooral in het bloed. Een Makassar, die een man van grote lichaamskracht had gedood, verklaarde, dat hij daarna diens bloed gedronken had om de kracht van de gedode over te nemen. Allerlei zaken worden met het bloed van offerdieren bestreken. In het hoofd zit ook geweldig veel mana, hoogstwaarschijnlijk omdat hierin de zintuigen gezeteld zijn. Men kan dan

ook aannemen, dat het „koppensnellen” geschiedt niet als uiting van wreedheid, maar ten eerste om een flinke portie "mana" te verschaffen en ten tweede om het hoofd te offeren; in verband hiermede zij er op gewezen, dat de Indonesiër een klap op het hoofd als een grote belediging opvat. Op W. Seran werden de pijlen door Alfoeren vóór zij ten strijde trokken door een priester beblazen, opdat ze versterkt door zijn adem goed hun doel zouden treffen. Een Toradja-moeder (Posso, Selebes) blaast haar stervend kind in het oor, om het nog wat levenskracht toe te voeren. Speeksel, dikwijls vermengd met sirih, past men toe als obaat voor zieken.

Poesaka's.

Behalve de hierboven genoemde voorwerpen, en er zijn nog vele andere die volgens de primitieve wereld magische kracht bezitten, zijn er bepaalde zaken die in het bijzonder met grote onderscheiding worden behandeld wegens de sterke krachten, die er van uitstralen n.l. de poesaka's.

Tot de poesaka's behoren de meest uiteenlopende voorwerpen, die als erfgoed worden behandeld en als heilig en gelukaanbrengend worden beschouwd. In het bijzonder de „kris poesaka”, dat zijn de van geslacht op geslacht overgedragen wapens. Men verwacht er voorspoed en gezondheid van voor alle familieleden. Het is duidelijk dat het stelen of medenemen om welke reden dan ook van dergelijke poesaka's door de eigenaars als een onoverkomelijk verlies wordt beschouwd.

Het zich toeëigenen van poesaka's is dan ook ten strengste verboden, maar bovendien in strijd met onze begrippen van eerlijk en edelmoedig optreden.

Djimat.

Een belangrijke rol speelt in dit verband de amulet of talisman (Maleis: djimat). Allerlei dingen kunnen daartoe dienen. Wanneer de primitieve mens b.v. een steentje in de maag van een dier heeft gevonden, draagt hij dit voortaan bij zich als voorbehoedmiddel tegen ziekten en ongelukken. Zo was — en is nog steeds — het geloof in onkwetsbaarheid tegen wapens van de vijand door het bij zich dragen van een djimat in Indonesië overal verbreid. Daarvan werd (en wordt) door onverantwoordelijke elementen dikwijls gebruik gemaakt, om enig doel (meestal ten eigen bate) te bereiken. Het einde van zo'n experiment is natuurlijk een mislukking. Maar dat wordt dan goed gepraat door de bewering, dat niet het middel had gefaald, maar de dragers zelf van de djimat de schuld droegen, omdat zij het daarbij in acht te nemen voorschrift niet of gebrekkig waren nagekomen. En een volgende maal probeert men het dan maar weer opnieuw. Maar komt bij ons niet hetzelfde voor in de vorm van poppetjes en dgl. in auto's en vliegtuigen welke eveneens iets bedoelen in deze geest.

Toverformules.

De veelvuldige toepassingen van toverformules ter bescherming van het leven, maar ook om iets van hoger hand gedaan te krijgen, wijst mede in deze richting. Twee Javanen A en B hebben hooglopende ruzie en staan gereed elkander met de blote kris op het lijf te vallen. Maar A mist geheel het zelfvertrouwen van B, die duidelijk toont niet de minste vrees te koesteren. Geen wonder! Deze kent de geheime wetenschap (Javaans : ngèlmoe), die onkwetsbaar maakt en heeft de toverformule daarvan, vóór hij dé twist zocht, uitgesproken. Zo bestaat voor dieven de ngèlmoe om straffeloos te kunnen stelen, enz.

Totemisme.

Een ander verschijnsel is het zg. totemisme, d.w.z. men gelooft af te stammen van een bepaald dier, dat dan als beschermdier wordt beschouwd. De verering daarvan gaat gepaard met allerlei ceremonieel, b.v. bij de Indianen en de Australische inheemse volksstammen. In het Engelse leger hebben verschillende regimenten ook totemdieren, die tijdens de oorlog werden meegevoerd (vgl. de bok, die met de Prins Bernhard-kapel mee uittrok).

Animisme.

Elk wezen of ding bezit volgens de primitieven een ziel. Op Java offert men, alvorens tot de rijstooft over te gaan, eerst aan de ziel, de rijstmoeder, Nji Sri, genaamd. Bij alle volken der wereld bestond of bestaat het geloof aan zielsverhuizing na de dood, vandaar de zgn. voorouder-verering bij de Chinezen, Germanen, Dajaks, enz. Maar ook nog gedurende het leven. Bij de heidense Bataks tracht de tovenaardokter de ziel van een zieke, die door boze geesten is ontvoerd, met allerlei lokmiddelen terug te roepen. Gedurende de slaap dwaalt de ziel van de slapende rond. Daarom durft de inheemse bediende zijn toean niet op ruwe manier te wekken. Zijn ziel zou van schrik kunnen verdwalen en niet meer terug komen, dus de toean sterven.

Zeker man van de Tonga-negers had verscheidene malen achtereen van dezelfde vrouw gedroomd en was overtuigd dat haar ziel hem in de slaap wilde verontrusten. Daarom zocht hij haar op en diende haar een flink pak slaag toe. De Maleier, die ontevreden is over de opbrengst van zijn doerian-boom, zegt tot die boom: „Als je niet meer vruchten draagt, houw ik je om”, waarop een ander, die achter de boom staat, antwoordt: "Ik zal het doen, houw mij niet om". Maar wat zien wij in Europa? In de boven-Paltz vragen de houthakkers als ze een mooie, gezonde boom moeten vellen die boom eerst om vergeving. Voorts heerst bij vele Indonesische volken de mening, dat mensenzielen na de dood over kunnen gaan in lichamen van dieren als tijgers, krokodillen, enz. en ook dat sommige lieden de gedaante aan kunnen nemen van dieren (tijgers, varkens) (vgl. bij ons de vroegere weerwolf). Zelfs de primitiefste volken hebben een vaag denkbeeld van een opperwezen. Verder rekenen tot de hogere góden of geesten de zon, maan en andere hemellichamen. De lagere geesten worden meestal als kwaadaardig beschouwd. En men is daarvoor dan ook het bangst (vergelijk bij ons de spoken). Alom over de Archipel verspreid is het geloof in de pontianak, het spookbeeld van een in de kraam overleden vrouw, dat wegens jalouzie optreedt als kwelgeest van de kraamvrouwen. Ter bezwering van deze geesten treedt op de tovenaardokter (combinatie van priester en medicijn-meester, omdat men de ziekten meer beschouwt als gekregen door invloed van geheime boze machten), bij de Javanen doekoen genoemd. In dit verband moet gewezen worden op de uitdrukking "O. Indisch doof", d.w.z. met opzet niet willen luisteren en dan doen alsof men doof is. Deze houding is waarschijnlijk toe te schrijven aan de vrees voor kwade geesten. Vandaar is het alom verspreide verschijnsel, dat de inheemse primitieve bang is om zijn eigen naam te noemen. Welnu als men dat merkt, dan vraagt men die naam aan een ander, die hem kent. Bij het camouflage-idee, het zich verschuilen voor invloeden van boze, geheime machten van kwade geesten, tovenaars, of hoe ook, speelt ook de verwisseling van namen een rol. Zo geeft een primitieve zijn kind, dat ziekelijk is, graag een andere naam, in de hoop, dat het daardoor beter zal worden.

Iedereen, die nog vasthoudt aan het zg. bijgeloof zal ook waarde hechten aan wichelarij, d.i. het uitlokken van het oordeel van hogere machten over aardse, menselijke zaken. Een primitief mens zal nooit iets gewichtigs ondernemen, b.v. op jacht gaan, huwen, zaaien, oogsten, koppensnellen, zonder eerst door wichelarij (met sirihpinang, klappers, de handspan, enz.)

uitgezocht te hebben of het tijdstip daarvoor wel gunstig is. Bij de Javanen bestaan wichel-systemen in zg. wichelboeken. Ook de Germanen hadden van ouds hun manieren van wichelen. Het toekomst voorspellen uit koffiedik, enz., wat bij ons nog voorkomt, komt in feite op hetzelfde neer. Algemeen verbreid is ook het geloof hechten aan gunstige en ongunstige tekens, b.v. gegeven door dieren. Gedurende een expeditie naar het binnenland van W. Seran moest de tocht een dag gestaakt worden, omdat de inheemse dragers der vivres het onheilspellend geroep van vogels hadden gehoord. Vgl. het acht geven op de vlucht van vogels bij de Romeinen. Bij de Javaan voorspelt een tortelduifje de perkoetoet, die zij graag in kooien vertroetelen, allerlei gunstige, of ongunstige zaken. Bij ons bestaat de uitdrukking ongeluksvogel en worden de zwarte kat en de uil als ongeluksvoorspellers aangezien. Verder brengen bij ons het getal 13 en de Vrijdag ongeluk aan en is de Zondag een geluksdag. De zg. godsoordelen (waterproof en vuurproof) die nog niet zo heel lang geleden ook in ons land toegepast werden, zijn bij de primitieve volken nog in zwang. Ook het begrip hekserij kennen zij.

Taboe pemali.

Tenslotte moeten wij nog vermelden de zg. verbodsbepalingen. Door bijzondere omstandigheden komt of verkeert een plaats, ding, of persoon in een toestand van gevaarlijk voor de persoon in kwestie of voor de buitenstaander. In Japan mag men de tenno niet aanzien evenals bij sommige Afrikaanse negerstammen de vorst, op gevaar af dat men anders de een of andere ramp over zich, het land, de stam zou uitlokken. Zo'n verbodstoestand noemt men taboe pemali, enz. Een zwangere vrouw is gedurende een bepaalde tijd van haar zwangerschap pemali. Zij moet zich dan onthouden van sommige spijsen en handelingen. Gedurende een epidemische ziekte is het verboden de naam van de ziekte te noemen (men vreest de wraak van de ziekte-brengende geest). In het Buitenzorgse drijft men het zelfs zo ver, dat men het woord „pijn” niet mag uitspreken. Als men daar b.v. flink op zijn tenen getrapt wordt, moet men — hoewel misschien met een pijnlijk verwrongen gezicht — uitroepen : „Ngeu-nah!” d.i. „fijn, heerlijk. Dr. Adriani vroeg aan een Toradja, die hem hoenders te koop aanbood: „Zijn het mannetjes?” „Neen”, antwoordde de koopman, „sarong-draagsters”. Hij mocht wegens zwangerschap van zijn vrouw, dit woord „vrouw” niet uitspreken. Bij de Badoei's in het Z. van Bantam heerst een constante pemalitoestand voor het uitspreken van enige namen. Een eend heet bij hen een kortpotige kip; een geit, huishert. Om te voorkomen dat bepaalde plaatsen worden betreden, of dat men vruchten plukt van een bepaalde boom, plaatst men er in de Molukken verbodstekens bij, de zg. matakau. Wee degene, die zich aan het verbod vergrijpt. Hem zal zeker en stellig niet lang daarna een ongeluk overkomen. Plaatsen, die om de een of andere reden heilig zijn en dus niet door onbevoegden mogen worden betreden, b.v. begraafplaatsen, moeten wij daarom bij de militaire actie zoveel mogelijk ontzien. Niet zonder geldige redenen betreden, nog minder verontreinigen, en niet zonder noodzaak bivakkeren, enz. Wij moeten bedenken, dat wij door het schenden van het verbod het religieus gevoel van de Indonesiër kwetsen. Zo trachtte men na te laten bomen, waarin de inheemse zich de woning van geesten denkt, om te kappen. Reeds in het Oude Testament van de Bijbel komen verbodsbepalingen voor, b.v. het nuttigen van bepaalde dieren. Onder de Mohammedanen gelden de hond en het varken als onreine dieren. Houdt hiermede rekening, gij weet, dat het grootste deel der Indonesiërs de Islam-godsdienst belijdt. Wanneer ge een masdjid (moskee) wilt bekijken, vraag dan eerst vergunning aan de bevoegde autoriteiten. En ga nooit met schoenen aan een Mohammedaans bedehuis binnen. Dergelijke voorschriften behoren ook in acht genomen te worden in de streken waar het Hindoeïsme wordt beleden (Bali en W. Lombok), n.l. voor het binnentreden eerst toestemming vragen aan de bewaker; nimmer door de hoofd-ingang maar

door de nauwe zij-ingangen binnengaan. Nimmer baden in heilige vijvers op de tempelgronden of gaan zitten op de terrassen; nimmer afbeeldingen of de van snijwerk voorziene zetels van goden aanraken.

Adat.

Waar men de zeden en gewoonten meer en meer als vaste gedragslijn begon na te komen, ontstond de „adat”, dus een verzameling voorschriften, meestal niet beschreven, maar van ouder op kind mondeling overgeleverd. Het behoeft niet gezegd te worden, dat dus ook de adat geëerbiedigd dient te worden.

Zeden en gewoonten los van het geestesleven.

Natuurlijk bestaan er onder de Indonesiërs ook talrijke zeden en gewoonten, die los zijn (geraakt) van het geestesleven. Verscheidene zijn anders dan de onze en druisen soms zelfs daar tegen in naar gelang van de opvattingen, b.v. over welvoegelijkheid. Op Java en bij de Baliërs heeft de gewone man de gewoonte na de maaltijd zijn oprispingen met opzet hoorbaar te laten uitkomen om daarmee te kennen te geven, dat het eten goed gesmaakt heeft. „Wel bekome het je”, zeggen wij. Daarentegen vindt de Indonesiër het onwelvoegelijk gearmd met een dame te dansen of te lopen. Pater Vertenten deelde mede, dat wanneer de Kaja-Kaja (Nw. Guinea) iemands moed wilden prijzen, zeggen: „Wat een varken van een vent!” Ze hebben dus een gehele averechtse beoordeling van het varken bij de onze vergeleken. En ook de Mohammedaan zal er zijn neus voor optrekken. Sommige Europeanen kunnen de gamelanmuziek der Javanen en Baliërs niet mooi vinden. Deze daarentegen staan op hetzelfde standpunt t.o.v. de jazz-muziek. Kennen wij nu elkaars opvattingen, dan zullen die tegenstrijdigheden geen hindernis opleveren voor de goede verstandhouding tussen mensen, die welwillend t.o.v. elkaar staan. Laten wij van onze kant ook hier een goed Hollands spreekwoord in acht nemen: „'s Lands wijs, 's lands eer.”

Aard Indonesische bevolking.

Die verschillende opvattingen vinden hoofdzakelijk hun oorzaak in het verschil van aard. Hoe is dan de aard van de Indonesiërs, zult gij vragen. Wij weten dat Indonesië bewoond wordt door vele bevolkingsgroepen. Zo kunnen wij ook van de Indonesische bevolking zeggen dat bij veel overeenkomst ook veel verschil is. Om enig inzicht te krijgen behoren wij deze bevolking te verdelen in drie hoofdgroepen:

1e. de Maleiers — wel te verstaan in de ruimste zin opgevat — dat zijn zij, die het westelijk deel van de Archipel bewonen ongeveer tot en met de lijn Celebes-Soemba;

2e. de midden-groep, de vermenging van Maleiers en Papoea's, ook wel Alfoeren genoemd, tot Nw. Guinea (en de eilanden ten Z. ervan);

3e. De Papoea's, de naam voor de bewoners van het eiland Nw. Guinea in 't algemeen. Hierbij moet direct opgemerkt, dat volkenkundig de Papoea's niet tot de Indonesiërs behoren. Degene, die in Indonesië ettelijke tientallen picols rijst heeft verwerkt en dus niet meer voor orang baroe (nieuw mens, dus nieuweling) doorgaat, weet dat de hoofdgroep Maleiers weer bestaat uit afzonderlijke groepen met bijbehorende schakeringen van de bruine huidskleur; dat zelfs buurgroepen, zoals Javanen en Madoerezen, vaak sterk in aard verschillen (vgl. het grote verschil tussen Nederlanders en Duitsers).

Wanneer wij het hierna over de Indonesiërs hebben, bedoelen wij in hoofdzaak de Maleiers (in de ruimste zin opgevat, dus b.v. de Bataks, Javanen, Soendanezen, Dajaks, enz. er onder gerekend). Er zijn in de loop der eeuwen vele beschrijvingen verschenen over het karakter van

de Indonesiër en van de Javaan in het bijzonder. De oordelen waren ten tijde van de V.O.C. meestal verre van fraai, (vgl. het Romeinse oordeel over onze vaders). Maar de beschrijvingen druipen van oppervlakkigheid en eenzijdigheid. Zij slaan nu eens op de toenmaals zeer despotische adelstand, dan weer op het uitschot des volks. Eerst tientallen jaren later lieten zich ook stemmen in gunstige zin horen van werkelijk ingewijde personen, die lange tijd in nauw contact met het volk waren geweest. Toch bleven de meningen verschillen.

De waarheid ligt hoogstwaarschijnlijk in het midden : de Indonesiër is allereerst een mens als elk ander, met goede en kwade eigenschappen. Maar evenmin als er voorschriften bestaan voor omgang met Engelsen b.v. kan men voorschriften geven van omgang met Indonesiërs. Wanneer de Belanda niet langs de Indonesiër heen leeft, zoals voorheen doorgaans geschiedde — maar zich als gewoon mens tegenover hem stelt en ernstig tracht tot zijn zieleleven door te dringen, zodat er een zekere vertrouwelijkheid over en weer groeit, dan leert hij in de loop der jaren de juiste omgang met hem kennen.

Enkele typische karaktertrekken.

Echter is het nodig van enkele typische karaktertrekken reeds dadelijk op de hoogte te zijn om grove fouten bij de omgang te voorkomen. In de eerste plaats onthoude men, dat de Aziaat, en dus ook de Indonesiër, meer gevoelsmens is dan verstandsmens. Ruw, grof optreden, driftig schreeuwen, vloeken en schelden irriteert een ieder, maar vooral een gevoelsmens als de Indonesiër. Zulk grof optreden heeft aan menig planter het leven gekost, doordat de uitgescholden koelie in plaats van terug te schelden, zoals de Europeaan zou doen, zich niet meer beheersen kon en in drift ontstoken plotseling naar zijn kapmes greep. De Indonesiër heeft een sterk ontwikkeld eergevoel. Eer is teer, zegt het spreekwoord. Een stapje verder en men komt in een soort overgevoeligheid in deze en is gauw in zijn eergevoel aangetast. Vandaar dat de Indonesiër er een broertje aan dood heeft „maloe” d.i. beschaamd gemaakt te worden, „voor schut te staan” zeggen wij. Tracht daarom niet — ook niet bij wijze van scherts — een Indonesiër belachelijk te maken, vooral niet tegenover zijn rasgenoten, opdat hij zich niet maloe gaat gevoelen. In elk mens zit meer of min de drang om ondergaan onrecht te vergelden. Bij de Christenen wordt deze neiging geremd door het gebod geen kwaad met kwaad te vergelden. Waar de rem ontbreekt, gaat men vaak over tot excessen. Vandaar dat men in Indonesië vrij veel gevallen aantreft van wraakzucht. Dit wordt nog in de hand gewerkt, doordat velen zich wegens overdreven eergevoel spoedig diep gekrenkt gevoelen.

Een andere zeer opvallende karaktereigenschap van de Indonesiër is zijn zin voor orde en rust, zijn aangeboren wellevendheid, welke hij uit in vormelijkheid. Ieder, die voor het eerst in het land is, zal dadelijk de rustige en gereserveerde houding van de bevolking opvallen.

Er moet heel wat gebeuren voor een Indonesiër uit de plooi raakt. Wij weten het nog uit onze schooljaren, dat de leerlingen van de hogere klassen er vaak maar al te gretig op uit zijn er een „pan” van te maken. Een rumoerige klas ziet men bij de Indonesiërs zelden of nooit. Wat heerst er ten onzent op een kermis niet dikwijls een „heidens” kabaal! Men springt er dadelijk uit de band. Wat een uitbundige uitgelatenheid, dikwijls ontaardend tot scheldpartijen en handgemeen! Vergelijk daarmee de Javaanse feestelijkheden. Men staat steeds weer verwonderd, dat onder zo'n grote volksmenigte van soms duizenden de rust en orde niet wordt verstoord, zodat de politie bijna altijd op de plaats rust kan staan. Hoe kan de Javaan daar een hele nacht door stil en onaandoenlijk zitten nonton (naar een schouwspel zitten kijken) bij het wajang-spel. Die onaandoenlijkheid is echter schijnbaar, want denk niet, dat hij er weinig aandacht voor heeft. Integendeel! Terwijl hij zo nu en dan een strootje opsteekt en smakelijk van zijn snoeperijtje smikkelt (snoepen doet een Indonesiër even graag als wij), geniet hij van

de gamelanmuziek als zit hij tot aan de kin in een heerlijk verfrissend bad. Ondertussen werkt en woelt in zijn binnenste de hartstocht alsof hij zelf bij de scènes van het wajang-spel betrokken is.

De Indonesiër heeft een hekel aan ruzie en tracht het liefst met de anderen de vrede te bewaren. Om een ander niet te kwetsen, zegt hij niet graag openlijk zijn mening; hij heeft uit overdreven zucht tot beleefdheid eerder de neiging ieder naar de mond te praten en gelijk te geven. Een gevolg hiervan is zijn zucht tot camouflage en dit gaat dan wel eens zover dat de waarheid erbij in het gedrang komt en wij zijn dan al gauw geneigd om te zeggen „Alle Indonesiërs zijn leugenaars” maar niets is minder waar. Leugen en waarheid hebben voor ons een absolute betekenis, hoewel ook wij een „leugentje om bestwil” kennen en ook soms handig met de waarheid weten te schipperen.

De Javaan is in het algemeen niet erg spraakzaam. Hij kan soms meesterlijk zwijgen en door een sinds geslachten aangekweekte beheersing van zijn gevoel laat hij de diepste roerselen van zijn ziel maar heel zelden blijken. Dat wil wat zeggen met zo'n sterk ontwikkeld eergevoel! Daarom: wee, als het door echt of vermeend onrecht overkropte gemoed plotseling een uitweg zoekt, met de werking van samengeperste stoom. Dan krijgt zijn gevoel een heftige „shock” zoals het lichaam door een zware verwonding of verbranding. Hij raakt zijn bezinning totaal kwijt, wordt mata-gelap (woordelijk: „duister oog”, dus zinsverbijstering) en beseft niet meer wat hij doet. En in zijn overmatige razernij is ieder die hem voor de voeten staat of treedt een tegenstander om er in ontembare drift zijn woede aan te koelen, slaat hij over tot amok maken. T.a.v. de kunst van het afstand bewaren is duidelijk verschil te merken tussen het Maleise ras en het overige deel van de bevolking. De Ambonees b.v. is veel vrijer in zijn omgang met vreemden, is spontaan en steekt zijn mening niet onder stoelen of banken, komt daardoor ook gauwer met een ander in botsing. De primitieve Alfoer is bijna opdringerig. Toen een Belanda-familie een harmonium met zich meevoerde naar het binnenland, moesten de Alfoeren haring of kuit van dat vreemde muziekinstrument hebben, en toen er op gespeeld werd, liepen zij tot in de huiskamer door, waar zij zich op luidruchtige wijze rondom het instrument verdrongen. Zoiets zouden de Papoea's van de kust ook doen. Javanen daarentegen zouden zich, hoe groot hun nieuwsgierigheid ook zou zijn, hoogstens tot vlak voor de kamer begeven hebben. Een ander frappant voorbeeld van zieleshock (zo zullen wij het maar noemen) is de toestand van verbijstering waarin vele Indonesiërs geraken kunnen, wanneer hun plotseling een ramp overkomt, of zij zich daartegenover bevinden. Het is dan net of zij met lamheid geslagen zijn en daardoor niet meer handelend kunnen optreden, zij zijn dan „bingoeng”, de kluts kwijt. Tenslotte nog dit: de Indonesiër wordt vaak lui genoemd. Dit is een zeer oppervlakkig oordeel. Immers elk mens is min of meer op zijn gemak gesteld. Ook wij gaan liever per fiets of auto ergens naar toe dan ons te moeten vermoeien met lopen. Daarom heeft de primitieve vooral de neiging om zich slechts voor het hoog nodige, d.i. om aan de kost te komen, in te spannen. Dit was b.v. sterk het geval met de Germanen, die liefst na hun jachtpartijen de ledige tijd doorbrachten met dobbelen en bierdrinken. Van een koelie van een of andere cultuuronderneming zegt men dikwijls ook, dat hij liever lui is dan moe. Maar wat te zeggen van de Eur. werknemers? Geldt hier ook niet vaak: 't is voor een ander, waarvoor zou ik mij inspannen? (De goeden niet te na gesproken). Waartoe al die werkstakingen in de Eur. landen? Het gaat om meer loon en minder uren. Maar laat men eens wat voor zichzelf moeten doen! Dan komt men tijd tekort en is er geen moeite teveel. Zo is 't in Indonesië over het algemeen ook. Zie de inheemse landman eens ijverig zijn land bewerken terwijl de tropische hitte zijn blote rug aan 't druipen maakt en zo glad, dat de gloeiende zon zich in al haar felheid daarop afspiegelt. Maar hier gelden bovendien nog andere tegenwerkende factoren. Allereerst dan het

afmattende tropische klimaat, verder de aard van het gemeenschapsleven, enz. In elk geval zal men wanneer men de inheemse toestanden goed kent, niet meer zeggen dat de Indonesiër lui is.

Onze houding t.o.v. de inheemse bevolking.

Gewapend met de kennis van bovenstaande wenken en gegevens zullen wij enigszins onze houding t.o.v. de inheemse bevolking kunnen bepalen in de dagelijkse omgang van het particuliere leven. In centra waar reeds min of meer duurzaam contact is gelegd tussen belanda en inheemse (steden, fabrieken, cultuur-ondernemingen, enz.) zal men over en weer zo'n beetje van elkaars goede en kwade eigenschappen op de hoogte zijn en bestaat reeds wederzijds begripen en een aanpassing aan elkaar. Onder dit betrekkelijk klein deel van de inheemse bevolking bevinden zich velen, die voor wat betreft de wetenschappelijke geschooldheid op gelijke of hoger voet staan dan wij. Deze zullen ook meestal de Nederlandse taal machtig zijn wat ook het geval is met talrijke Chinezen en een geringer aantal Arabieren. Met al dezen behoort men zich — al ware 't slechts uit waardering hiervoor — ook in het Nederlands te verstaan.

Daarbuiten echter treft men de grote massa aan met beperkte gezichtskring, circa 92 %, die niet of weinig met de Westerse cultuur in aanraking is geweest. Maar overal in Indonesië pleegt de bevolking in de Belanda's de dragers te zien van deze Westerse beschaving, welke zij althans voor wat betreft de stoffelijke zaken hoger aanslaan dan de eigen en waarvan zij dus wat kunnen leren. Daar tegenover geldt voor ons: die staat, ziet toe dat hij niet valle. In dit verband is het opmerkelijk dat in 1928 (kort na de communistische relletjes) Colijn en Swart beiden tot het oordeel kwamen, dat een deel van de Eur. volksgroep (Swart bedoelde in het bijzonder de dames) zich op minder oirbare wijze tegenover de inheemsen gedroegen. „Het is een onbetwistbaar feit”, zegt Colijn, „dat gestudeerden en welopgevoede Inlanders zich dikwerf met recht kunnen beklagen over arrogantie van de kant van Europeanen, die in kennis en beschaving vaak een goed eind beneden hen staan”. Wat zegt ons dit? Dat wij t.o.v. deze bevolking de zedelijke plicht hebben van het geven van een goed voorbeeld. Allereerst uit zelfrespect maar ook om de goede naam van ons volk hoog te houden. Wij moeten onze waardigheid en zelfbeheersing trachten te behouden. Ook wat betreft ons zedelijk gedrag is het goede voorbeeld noodzakelijk. Wat toch te zeggen van de uitspraak van Prof. Veth, dat de Javaan niet gewend is te vloeken en te schelden en dat waar hij dit wel doet, het van de Belanda geleerd heeft? Bij de inheemse dansen op Halmaheira, waar men allerlei personen nabootst, stelt de danser een Belanda voor als een grote, stijve clown met waggelende gang (natuurlijk van de jenever). Wij kunnen toch ook onze verdraagzaamheid, welgezindheid, hulpvaardigheid en medeleven ongedwongen tonen met inachtneming van het boven opgemerkte omtrent ons goede voor-beeld. Een teer punt in deze kwestie is ons gedrag ten opzichte van de inheemse vrouwen. Hierin zitten n.l. enkele voetangels. Een vaste stelregel, die eigenlijk onder alle volken der aarde bestaat, is dat het voor een vreemdeling nimmer geoorloofd is een huis binnen te gaan, waarin tijdelijk geen man, doch alleen vrouwen aanwezig zijn. Het opzettelijk kijken naar badende vrouwen is zeer stuitend. Het aanraken van vrouwen, zelfs waar wij dat doen onder het dansen of bij het helpen uit- en instappen wordt als ongepast aangerekend. Wanneer de inheemse dames zich echter de Eur. gewoonten hebben eigen gemaakt, zullen zij daar niets op tegen hebben. Ook bij de Indonesische vrouwen vindt men als bij alle andere kaf onder het koren. Maar over het algemeen stelt de Indonesische vrouw hoge prijs op haar eer. Laten wij bij voorkomende gelegenheden voor onze houding ten opzichte van de inheemse zwakke sexe als maatstaf onszelf afvragen: hoe zou ik willen dat in dit geval mijn

Moeder, zuster of verloofde behandeld wordt? En dan t.o.v. de inheemse vrouwen doen naar het antwoord dat Wij zelf hierop zouden geven. Bovendien ziet de inheemse bevolking in ons, militairen van Land en Zeemacht de bringers van recht en veiligheid in Indonesië. Daarom zij ons militair optreden waardig, zelfbewust, kalm en edelmoedig t.o.v. welke tegenstander wij ook staan (geen lage, onmenselijke wrede manieren zoals wij die zelf van onze voormalige vijanden ondervonden hebben) correct en krachtig, zelfs streng waar de nood het gebiedt, doch te allen tijde strikt rechtvaardig. Gij jongemannen, die op het punt staat Uw roemvolle taak in Indonesië te verrichten, volgt hierin Uw voorgangers na. Zij hebben ten deze steeds de juiste weg bewandeld. Dan zult gij ook later met fierheid kunnen zeggen: "Ik heb ook mijn steentje bijgedragen tot heil van het Nederlandse en van het Indonesische volk."

KLEINE GIDS

MALEIS

In deze lessen krijgt U het Maleis zo eenvoudig mogelijk, zoals het in de meeste plaatsen in Indië wordt gesproken. Als U ze goed bestudeert, kunt U zich tenminste enigermate bij Uw verblijf aldaar redden.

De uitspraak van het Maleis verschilt in menig opzicht van de Hollandse; hieronder enige regels:

In open lettergrepen klinken de "a" en de „o" lang niet zo helder als in Nederlandse woorden. Bijv.

In "kapan" (wanneer) spreekt U beide "a" 's even kort uit.

In „berapa" (hoeveel) wordt de eerste "a" korter uitgesproken dan de tweede.

De „o" 's van "potong" (hakken, afsnijden) zijn beide even kort. In "toko" worden beide "o" 's langer uitgesproken.

De "g" mag U niet uitspreken als in het Nederlands, maar als een zachte "k" zoals in het Engelse "good". Bijv.

„goenoeng" (berg), „gigi" (tand).

De "h" zowel aan het begin als aan het slot van een woord niet of bijna niet uitspreken. Bijv.

„liampir" (bijna); "hari" (dag);

„roemah" (huis); „soesah" (moeite).

De "k" aan het slot van een woord op het laatste ogenblik inhouden. Bijv.: "anak" (kind); "doedoek" (zitten).

De klemtoon valt in het algemeen op de voorlaatste lettergreep, als die tenminste niet toonloos is; in dat geval krijgt de laatste lettergreep de klemtoon. Bijv.:

„garpoe" (vork); „besár" (groot).

De uitspraak lijkt eenvoudig, maar leiding is toch onmisbaar.

LES 1.

Tellen leert U gemakkelijk in het Maleis.

- 1 satoe (in samenstellingen "se")
- 2 doea (alsof er stond: doewa)
- 3 tiga (denk aan de uitspraak van de "g")
- 4 ampat
- 5 lima
- 6 anam (beide "a" 's kort uitspreken)

- 7 toedjoeh (de "h" niet uitspreken)
- 8 delapan (korte "a", toonloze "e")
- 9 sembilan (klemtoon op de "i"; de "e" is toonloos)
- 10 sepoeloeh ("se" betekent "een"; er staat dus een maal 10)
- 20 doea poeloeh
- 30 tiga poeloeh enz.
- 100 seratoes (wat zou "se" hier betekenen?)
- 200 doea ratoes
- 800 tiga ratoes enz.

Zo zijn we gauw aan:

- 1000 seriboe
- 2000 doea riboe
- 3000 tiga riboe enz. enz.

Bij het uitspreken van de getallen benoemt men de getallen van links naar rechts: bijv.:

- 43 — veertig drie — ampat poeloeh tiga
- 87 — tachtig zeven — delapan poeloeh toedjoeh
- 296 — twee honderd negentig zes — doea ratoes sembilan poeloeh anam.

Deze regel geldt echter niet voor de getallen van elf t/m 19; hier benoemt men de cijfers van rechts naar links; ook heeft 10 bij deze getallen een andere naam nl. „belas” in plaats van „poeloeh”.

- 11 sebelas
- 12 doea belas
- 13 tiga belas enz.

Probeer nu eens onderstaande getallen uit te spreken:

23; 451; 786; 1946; 1111; 2212. Oefenen!!

Een goede manier om de woorden in Uw geheugen te prenten is het aanleggen van een woordenlijstje, waarin U telkens de nieuwe woorden bijschrijft.

LES 2.

In onderstaande zinnen zult U opmerken dat de volgorde der woorden in het Maleis vaak anders is dan in het Nederlands. Zo worden bijvoeglijke naamwoorden en de woordjes „ini” (deze, dit) en „itoe” (die, dat) achter de woorden gezet, waarbij ze horen. Als „ini” en „itoe” zelfstandig worden gebruikt staan ze voorop: Dit is een hoed — ini topi. Dat is een arme man — itoe orang miskin Ook doet het vreemd aan, dat het koppelwerkwoord „zijn”, wordt, weggelaten. Door de zinnen vaak over te lezen went U er echter gauw aan.

Leesoefening 1.

1. *Njonja itoe moeda* — die mevrouw is jong.
mevrouw die jong
2. *Toean ini toea.* — deze heer is oud.
heer deze oud

3. *Orang itoe miskin* – die man is arm.
mens die arm
4. *Nona ketjil itoe kaya* – die kleine juffrouw is rijk.
juffrouw klein die rijk
5. *Topi besar itoe moer ah* – die grote hoed is goedkoop.
hoed groot die goedkoop
6. *Topi ketjil ini mahal* – deze kleine hoed is duur.
hoed klein deze duur
7. *Itoe topi mahal* – dat is 'n dure hoed.

Een vragende zin wordt in het Maleis gevormd door er „apa” voor te zetten of een ander vragend woord, zonder dat de volgorde der woorden verandert.

Leesoefening 2.

1. Apa njonja itoe moeda? — Is die mevrouw jong?
2. Apa toean ini toea? — Is die heer oud?
3. Apa orang itoe kaya? — Is die man rijk?
4. Apa nona ketjil itoe kaya? — Is die kleine juffrouw rijk?
5. Apa topi besar itoe moerah? — Is die grote hoed goedkoop?
6. Apa ini topi? — Is dit 'n hoed?

Opgave:

Probeer zelf vragen te maken; U kunt ze ook beantwoorden. Leer hiervoor de woordjes:

Wie? siapa

Ja saja

Neen, niet, geen tida

("tida" staat steeds vóór het werkwoord!)

LES 3.

Leesoefening 1.

1. *Saja minoem soesoe panas* — Ik drink warme melk.
ik drinken melk warm
2. *Doea anak minoem air* — Twee kinderen drinken koud water
twee kinderen drinken water
dingin. — koud.
3. *Soldadoe Belanda itoe berani* — Die Hollandse soldaat is dapper.
soldaat Hollands die dapper
4. *Anak ketjil takoet* — 'n klein kind is bang.
kind klein bang
5. *Kila makan banjak roti* — Wij eten veel brood.
wij eten veel brood
6. *Orangsakit itoe makan sedikit* — Die zieke eet weinig.
mens ziek die eten weinig
7. *Soldadoe itoe tida minoem bir* — Die soldaat drinkt geen bier.
soldaat die niet drinken bier

In bovenstaande zinnen merkt U, dat een werkwoord (eten, drinken) in enkelvoud en meervoud dezelfde vorm heeft. De woorden, die er bij horen maken het voldoende duidelijk of een enkelvoud dan wel een meervoud is bedoeld.

Leesoefening 2.

1. Siapa minoem soesoe? — Wie drinkt melk?
2. Siapa minoem air? — Wie drinkt water?
3. Apa anak ketjil berani? — Is een klein kind dapper?
4. Apa soldadoe Belanda takoet? — Is een Hollandse soldaat bang?
5. Apa orang sakit itoe makan banjak ? — Eet die zieke veel?

Probeer bovenstaande vragen te beantwoorden en zelf vragen te maken. Leer hiervoor nog:

Hoeveel? berapa?

Allen, alles semoea

Bijv.:

Vraag: Apa soldadoe itoe minoem soesoe panas?

Antw.: Tida toean, anak ketjil minoem soesoe panas, enz. enz.

LES 4.

Leesoefening 1.

1. *Tadi kita lihat soldadoe* — Zoeven zagen wij een Ambonnees soldaat.
zoeven wij zien soldaat.
Ambon.
Ambon.
2. *Dia toenggoe dimoeka tangsi.* — Hij wachtte voor de kazerne.
hij wachten voor kazerne
3. *Wongso lihat apa kemarin?* — Wat heb je gisteren gezien Wongso?
eigenn. zien wat gisteren
4. *Saja dengar apa disana?* — Wat hoor ik daar?
Ik horen wat daar
5. *Baboetjoetji apa?* — Wat wast de baboe?
vr. bediende wassen wat?
6. *Apa baboe tjoetji?* — Wast de baboe?
? baboe wassen
7. *Saja minoem apa?* — Wat drink ik?
ik drinken wat
8. *Apa saja minoem soesoe* — Drink ik koude melk?
? ik drinken melk
dingin ?
koud
9. *Apa soldadoe Ambon?* — Wacht een Ambonnees soldaat?
? soldaat Ambon
toenggoe dimoeka tangsi? — Voor de kazerne?
Wachten voor kazerne
10. *Apa soldadoe Menado minoem* — Drinkt een Menadonees soldaat water?
air?

In zin 1,2 en 3 zien we, dat een werkwoord (lihat — zien); (toenggoe — wachten) in de verleden tijd niet verandert. Toch is de zin voldoende duidelijk als we letten op de woorden, die er bij behoren (tadi — zoeven, kemarin — gisteren).

Het vraagwoordje “apa” (wat?) staat altijd achter het werkwoord, terwijl het in het Nederlands juist er vóór staat!!

Om in het Maleis te zeggen hoe laat het is, hebben we nog enige woordjes te leren:

poekoel	uur (eigenlijk: slaan)
menit	minuut
koerang	vóór (te weinig, min)
lebih, liwat	over (meer, voorbij)
setengah	'n half
seprapat	'n kwartier

Leesoefening 2.

1. Baboe, poekoel berapa?	— Baboe, hoe laat is het?
2. Poekoel sembilan, toean.	— Negen uur mijnheer.
3. Apa toean makan setengahdoea ?	— Eet U om half twee?
4. Toean makan poekoel satoekoerang seprapat.	— Ik eet om kwart voor een.
5. Njonja tidoer poekoel doea lebih seprapat.	— Mevrouw slaapt om 2.15.
6. Setengah doea liwat (lebih) lima menit.	— Vijf minuten over half twee.
7. Setengah doea koerang lima menit.	— Vijf minuten voor half twee.

LES 5

Voor een plaatsaanduidend woord wordt vaak "di" gezet. Bijv.: Dimoeka roemah itoe .... vóór het huis (moeka—voor, gezicht). Dibelakang roemah itoe .. achter het huis (belakang — achter; rug).

"ke" duidt een richting aan; het wordt evenals "di" met het volgende woord aaneen geschreven als dit tenminste niet met een hoofdletter begint. Bijv.:

Toean opsir itoe djalan ketangsi .... Die officier loopt naar detangsi (kazerne).

heer officier die lopen naar kazerne

Soldadoe itoe membaris ke Tjimahi .... Die soldaten marcheren naar Tjimahi.

soldaten die gaan in 'n rij naar Tjimahi

Leesoefening 1.

1. Disana ada toean dokter daar is heer dokter	— Daar is de dokter
2. Bapak djalan keroemah-obat vader lopen naar apotheek dan heli obat disitoe en kopen medicijn daar	— Vader loopt naar een apotheek. en haalt daar obat.

3. Sekarang lboe-Bapak ada thans moeder vader zijn dibelakang, minoem kopi achter drinken koffie	— Thans zijn Vader en Moeder — achter en drinken koffie
4. Koki tinggal lama di keukenmeid blijven lang in dapoer.	— Koki blijft lang in de keuken, — keuken
5. Baboe dan djongos vr. bediende en mann. bed. tjoetji piring; kebon gosok sepatoe wrijven, poetsen schoen	— Baboe en de djongos — wassen de borden; — tuinman poetst de schoenen,

Bovenstaande les meermalen overlezen en overschrijven; nieuwe woordjes bijschrijven in Uw woordenlijstje.

LES 6.

Om personen aan te duiden gebruiken we de woordjes:

saja	ik
engkau (kau), kamoe	je, u
ia, dia	hij, zij
kita, kami	wij (kita als de aangesprokene er bij wordt gerekend, kami als deze er niet bij hoort).

dia orang; orang itoe; meréka .... zij.

„kowé” (jij) gebruikte men vroeger wel tegen personen, die jonger waren en lager in rang. Het is beter dit woord niet te bezigen.

Vaak spreekt men een persoon aan met zijn titel of eigennaam in plaats van een persoonlijk voornaamwoord te gebruiken. Bijv.:

Je moet naar de pasar gaan, baboe .... Baboe mesti pergi kepasar.

Een bezitsverhouding wordt aangegeven door bovengenoemde woordjes achter een zelfst. naamw. te zetten, maar „kamoe” wordt dan „moe” en „ia” wordt „nja”. Bijv.:

roemah saja	mijn huis
roemahmoe	je huis
roemahnja	zijn huis, haar huis.

Bij het spreken maken we vaak gebruik van het woord „poenja” (bezitten) om een bezit aan te geven. Bijv.:

saja poenja roemah	mijn huis
kamoe poenja roemah	je huis
dia poenja roemah	zijn huis
kita poenja roemah	ons huis

Leesoefening:

1. Kemarin kita poenja — Gisteren ging onze luitenant
gisteren wij bezitten
litnan pergi sama met zijn vrouw naar een bioscoop,

- luitenant gaan met
isterinja kebioskop.
zijn vrouw naar biosc.
2. Dimoeka bioskop dia beli — Voor de bioscoop kocht hij
voor bios hij kopen
doea kartijs, harganja — 2 kaartjes voor een rijksdaalder.
twee kaartjes hun prijs
seringggit.
een rijksdaalder.
3. Dia bajar 3 roepiah dan — Hij betaalde 3 gulden en kreeg
hij betalen 3 gulden en
terima kembali seketip, — terug een dubbeltje, een kwartje,
ontvangen terug een
dubbeltje
setali, doea gobang, — 2 halve stuivers en 10 cent.
1 kwartje, twee halve
stuivers
lagi sepoeloeh sen. — en daarbij tien cent.

LES 7.

Leesoefening:

1. Djongos, apa sopir — Djongos, is de chauffeur al op?
mann. bediende? chauffeur
soedah bangoen? nanti toean — Ik wil straks naar het station gaan.
al opstaan straks heer
maoe pigi kesetasioen.
willen gaan naar station.
2. Soedah, toean; tadi saja — Ja mijnheer; zoëven zag ik hem.
reeds heer zoëven ik
lihat dia, dia soedah mandi. — Hij had al gebaad,
zien hij hij reeds baden
3. Kemarin doeloe toean itoe pigi — Eergisteren was die mijnheer
gisteren eerst heer die gaan
ke Balawi sama otonja — naar Batavia gegaan met zijn
naar Batavia met zijn auto
jang baroe. — nieuwe auto.
die nieuw
4. Hari ini dia akan datang — Vandaag komt hij terug.
dag deze hij zullen komen
kembali. Besok atau (hari) — Morgen of overmorgen zal hij
terug morgen of dag
loesa dia akan datang — op zijn kantoor komen,
overmorgen hij zullen komen
dikantornja.
op zijn kantoor
5. *Pagi-pagi toean doedoek* — 's Morgens vroeg zit mijnheer
's morgens vroeg heer zitten
dimoeke roemahnja sama — voor zijn huis met mevrouw en
voor zijn huis met

Njonjadan dia poenja — zijn kinderen,
mevrouw en hij bezitten
anak-anak.
kinderen.

In de laatste zin is het meervoud van anak (kind) gevormd door verdubbeling van het woord; dit is alleen nodig, wanneer uit de zin niet is op te maken, dat er een meervoud is bedoeld. In plaats van “hari ini” zegt men vaak: “,ini hari”.

Opgave:

1. Saja datang kembali. — Vervang “sa ja” in dit zinnetje door:
engkau; kamoe; dia; dia orang; kita, kami.
2. Tracht zelf zinnen te maken van de reeds geleerde woorden,
zoals: beli, pergi, tjoetji, minoem, makan en andere.
3. Dezelfde zinnen vragend maken; ontkennend enz.
4. Gebruik ook de woorden soedah, akan in zinnen.

LES 8.

1. *Anak soeka minoem* — Kinderen houden van chocolade
kinderen houden van drinken
tjoklat limoen dan limonade en andere dranken.
chocolade limonade en
minoeman lain. Dia tida Zij mogen geen bier of jenever drinken.
Drank andere zij niet
Boleh minoem bier atau sopi
Mogen drinken bier of jenever
2. *Njonja dan toean soeka* — Dames en heren houden van thee,
Dames en heren houden van
minoem teh, kopi, sopi koffie, een likeurtje.
drinken thee koffie borrel
manis.
zoete
3. *Malam (hari) koki masak* — 's Avonds kookt de kokkie aard-
Avond (dag) kokkie koken
kentang, daging atau ikan appels, vlees of vis en groente.
aardappelen vlees of vis
dan sajoeran.
en groenten
4. *Poekoel anam lebih (liwat)* — Om kwart over zes sta ik op,
uur 6 meer voorbij
seprapat saja bangoen dan
'n kwartier ik opstaan en
makan roti sama telur ayam. en eet brood met een kippenei.
eten brood met ei kip.
5. *Tengah hari kita makan* — 's Middags eten we nasi goreng

midden dag wij eten
nasi goreng sama
gekookte rijst bakken met
mala sapi.
oog rund

met een spiegelei,

Vertaal:

1. Apa anak ketjil boleh minoem bir?
2. Die soeka minoem apa?
3. Poekoel berapa toean ada di Betawie kemarin malam?
4. Berapa serdadoe Belanda dan Ambon ada ditangsi?
5. Apa anak ketjil sakit? Dia tida maoe makan.
6. Siapa masak kentang didapoer?

Door de lesjes vaak over te schrijven en door te lezen krijgt U de woordjes goed in uw geheugen. Probeer ook de vragen in het Maleis te beantwoorden.

LES 9.

Leesoefening:

1. Wah! banjak orang ada
uitroep veel mens zijn
di a loon. Dari mana
op aloon-aloon van waar
orang itoe datang semoea ?
mens die komen alle
— Hé, wat zijn er veel mensen
op de aloon-aloon (groot veld).
Waar komen al die lui vandaan ?
2. Dari bioskop: orang bisa
van (af) bios men kan
lihat disana apa dari perang
zien daar iets van oorlog
antara Amerika dan Djepoen.
tussen Amerika en Japan
— Uit de bioscoop: daar kan men
iets zien van de oorlog tussen
Amerika en Japan,
3. Bioscop itoe terlaloe besar;
bioscoop die heel erg groot
barangkali 1000 orang bisa
misschien 1000 mens kunnen
masoek didalamnja.
binnen gaan er in
— Die bioscoop is zeer groot, er
kunnen misschien wel 1000
mensen in.
4. Siapa menang? Toean tida
wie winnen heer niet
tahoe? Lihat sadja disoerat
weten zie maar in brief
kabar. Djepoen kalah.
bericht Japan verliezen.
— Wie heeft gewonnen? Weet U
het niet. Kijk maar in de krant.
Japan heeft verloren.
5. *Di Amerika ada banjak kapal.*
— In Amerika zijn veel oorlogs-

Amerika zijn veel schip
perang, jang besar sekali lagi — schepen, die zeer groot zijn en
oorlog die groot erg en
koeat. sterk.
sterk

6. *Ten ter an ja besar djoega dan* — Hun leger is ook groot en hun
zijn leger groot ook en
sendajatanja baroe. wapens zijn nieuw,
zijn wapenen nieuw

Opgave:

Probeer de niet vragende zinnen vragend te maken.

LES 10.

Vertaal in het Nederlands:

1. Kapal perang jang besar ada di Priok.
2. Sekarang poekoel satoe tengah hari.
3. Panas sekali dikapal itoe.
4. Banjak anak kapal (matroos) tidoer. Dia soedah makan.
5. Dimana toean kapten? (kapitein) Siapa tahoe?
6. Saja tida (k) tahoe toean, tadi pagi dia soedah pigi ke Betawie.
7. Poekoel berapa dia barangkali soedah kembali?
8. Toean opsir satoe mesti tahoe toean.
9. Ada matros (matrozen) jang mandi, sebab (want) nanti dia djoega pergi kekota (stad).
10. Apa toean soeka minoem bir satoe gelas sama es? (ijs).
11. Tida(k); maoe minoem teh sadja; soesoe sedikit.
12. Sinjo (jongeheer) soeka minoem limoen, soedah lama dia tida minoem apa-apa. (tidah apa-apa — niets).
13. Harga berapa semoea djongos?
14. Teh itoe ampat ketip, toean; limoen ampat poeloeh lima sen.
15. Toean itoe bajar seroepiah. Dia terima kembali berapa?
16. Toean itoe terima kembali seketip dan doea gobang.
17. Di Betawie ada banjak roemah makan; ada jang besar, ada jang ketjil.
18. Disana orang bisa makan nasi sama ayam atau kentang sama sajoeran.

Vertaal in het Maleis:

1. Wie heeft een goedkope hoed gekocht?
2. Mijn Vader heeft een hoed gekocht en nieuwe schoenen.
3. Houdt U van vis of van vlees (eten), mevrouw?
4. Middags eten wij rijst; 's avonds aardappelen; weet U dat niet?
5. Op een oorlogsschip eet men 's morgens brood.
6. Wie poetst de schoenen en wie wast het vaatwerk? (borden).
7. Wie kocht de kaartjes en hoeveel betaalde hij?
8. Overmorgen gaat meneer met zijn vrouw naar het station.

9. Hij wacht daar en komt misschien om drie uur terug.
 10. Wie won de oorlog tussen Amerika en Japan?

LES. 11.

“di ” verbonden met een werkwoord komt overeen met onze lijdende vorm. Bijv.:

- Anak itoe makan nasi — Dat kind eet rijst.
 Nasi dimakan oleh anak itoe — Rijst wordt door dat kind gegeten.
 Sopir bawa ban dari oto — n' Chauffeur brengt een autoband.
 Ban dari auto dibawa oleh chauffeur — Een autoband wordt door een chauffeur gebracht.
 Kebon soedah isi oto — De kebon heeft de auto gevuld.
 Oto soedah diisi oleh kebon — De auto is gevuld (geworden) door den kebon.

In deze zinnen mag “oleh” ook weggelaten worden.

Leesoefening:

1. *Sopir, djangan minoem rokok* — Chauffeur, je mag in de garage
Chauf. Verboden roken
dikamar oto niet roken
in garage
2. *Periksa sadje: masih* — Kijk eens, is er nog benzine,
onderzoeken maar nog
ada benzin, minyak dan air? Olie en water
3. *Kalau koerang, nanti banjak* — Als er te weinig is, hebben we
als te weinig straks veel
soesah ditengah djalan. straks onderweg veel soesah.
moeite onderweg
4. *Soedah diisi oleh kebon,* — De tuinman heeft al gevuld meneer.
reeds gevuld door tuinman
toean.
heer
toean beloem kasi wang — U hebt nog geen geld gegeven om
heer nog niet geven geld
boeat beli ban baroe. een nieuwe band te kopen,
voor kopen band nieuw
5. *Kemarin sopir loepa* — Gisteren heb ik vergeten geld aan
gisteren chauffeur vergeten
minta wang sama toean. — U te vragen. De andere achter-
vragen geld aan heer
Ban belakang jang lain band is nog niet gebracht,
band achter die andere
beloem dibawa.
nog niet gebracht
6. *Nanti kalau poelang* — Straks bij het naar huis gaan
straks wanneer naar huis gaan
ban itoe mesti diambil moet die band gehaald worden
band die moeten gehaald worden

dari toekang.
van vakman

bij den (banden) reparateur,

7. *Pakai sepeda-toean sadja*
gebruiken fiets heer maar
tetapi ati-ati, ja\ djangan
maar voorzichtig ja! Verboden
djatoeh!
vallen

— Gebruik mijn fiets maar; doch
voorzichtig, hoor! Val niet.

1. *Sekarangkamisoedahbitjara*
thans wij reeds spreken
melajoe sedikit; saben malam
maleis weinig ieder avond
kabis makan saja beladjar
afgelopen eten ik leren
sama sobat baik.
met vriend goed.

LES 12.

— Thans spraken we al een beetje
Maleis; iedere avond als het
eten afgelopen is studeer ik
met een goeden vriend,

2. *Tetapi kemarin malam dia*
maar gisterenavond hij
tida datang, sebab disoeroeh
niet komen want bevolen geworden
oleh toean kornel semoea
door heer kolonel alle
orang mesti barbaris dimoeka
man moeten aantreden voor
tangsi.
tangsi (kazerne)

— Maar gisteren avond kwam hij
niet want door den kolonel was
bevolen dat alle manschappen
voor de tahgsi moesten aan-
treden.

3. *Poekoel 10 soldadoe, toean*
Uur 10 soldaat, heren
opsir kornel sendiri atas
officier kolonel zelf op
dia poenja koeda barbaris
hij bezitten paard aantreden
ditempat itoe.
op plaats die

— Om 10 uur stonden soldaten,
officieren, de kolonel zelf op zijn
paard, ter plaatse in het gelid.

4. *Pakaian, boentil, senapan,*
kleren, ransel geweer
Pelor, klewang soedah
kogel klewang reeds
diperiksa doeloe.
worden geïnspecteerd eerder
Poekoel 10.30 disacroeh
uur 10.30 bevolen worden
oleh komeli „Madjoe!”
door kolonel voorwaarts.

— Kleren, ransel, geweer, kogels,
waren reeds van te voren
Geïnspecteerd. Om 10.30 werd
door den Kolonel gecommen-
deerd: „Voorwaarts!”

In plaats van 't oude „serdadoe”: zegt men tegenwoordig „soldadoe”

Opgave:

Lees les 11 en 12 nog eens een paar keer goed over, dan kunt ge onderstaande vragen vertalen en.... beantwoorden in het Maleis!

1. Apa sopir boleh minoem rokok? 2. Sopir mesti periksa apa? 3. Apa toean soedah kasi wang sama kebon? 4. Ban oto mesti diambil oleh siapa? 5. Apa sepèda toean boleh dipakai oleh kebon? 6. Apa kami soedah bitjara Melajoe? 7. Kapan (wanneer?) saja beladjar? 8. Disoeroeh apa oleh toean kornel? 9. Siapa berbaris poekoel sepoeloeh? 10. Di mana dia berbaris? 11. Apa soldadoe Belanda minoem sopi? (borrel).

LES 13.

Leesoefening.

1. *Malam itoe bagoes sekali,*
avond die mooi erg
sebab, erang boelan.
want, doordat helder maan
Sebab apa kita membaris ke
reden wat wij marcheren naar
goenoeng
berg.
— Die avond was zeer mooi, want
het was volle maan. Waarom
we de bergen in gingen?
2. *Doeloe saja tida mengerti*
eerst ik niet begrijpen
apa, tapi (tetapi) sekarang
iets maar nu
saja tahoe.
ik weten
— Eerst begreep ik er niets van
maar nu weet ik het.
3. *Kita poenja mata-mata*
wij bezitten spion
soedah kasi tahoe: ada banjak
reeds geven weten zijn veel
orang djahat dalam kampoeng
booswicht in kampoeng
dekat goenoeng Hoe.
dichtbij berg die
— Onze spionnen hadden mede ge-
deeld, dat er veel booswichten
zaten in een kampoeng vlak bij
de bergen.
4. *Sebab itoe kita di3oeroeh*
reden die wij bevolen worden
periksa disana dan tjoba
onderzoeken daar en proberen
tangkap orang itoe.
pakken man die
— Daarom werd ons opgedragen
daar een onderzoek in te stellen
en te proberen die lui te pakken.
5. *„Awas” ! bilang kita*
voorzichtig zeggen wij
poenja sersan „klewang di-
bezitten sergeant klewang in
tangan! Doea orang-djaga
hand twee man waken
tinggal disini”.
blijven hier.
— „Voorzichtig”, zei onze sergeant,
„Klewang in de hand!
twee wachten
blijven hier.

6. *Kita 5 orang djalan kekiri.* — Wij met ons vijven gaan naar links,
wij 5 man gaan naar links
lain kekanan. de anderen naar rechts.
 ander naar rechts
7. *Saja dengar boenji senapan* — In de verte hoor ik een
ik hoor geluid geweer
dari djaoeh. geweerschot.
 vanuit ver
 „*Apa – apa*” — iets
 „*tida apa - apa*” — niets

LES 14.

Onderstaande zinnen kunt U niet vertalen als ge de woordjes van de voorafgaande oefeningen niet goed in uw geheugen hebt. Repeteer die dus meerdere malen o.a. door de zinnen heen en terug te vertalen, er vragen over op te stellen en in het Maleis te beantwoorden enz. enz.

Vertaal in het Nederlands:

1. Semoea serdadoe diam-diam sadja, dan sangkoer dipasang disenapannja.
2. „Pelan-pelan” bilang sersan „djangan rokok, sebab moesoeh tida boleh lihat api”.
3. Banjak njamoek ada dalam hoetan, pasang kelamboe ditopi besi.
4. Lihat, ada apa diparit itoe?
5. Saja kira orang Djawa, jang djatoeh mati.
6. Periksa betoel, barangkali masih hidoep.
7. Panggil toean dokter, dia ada didjalan besar.
8. Madjoe sekarang moesoeh tida djaoeh.
9. Diam, saja dengar orang jang bitjara datang kemari.
10. Ajo! Lekas kebelakang pohon itoe. Saja kira pagi-pagi kita Serang desa itoe pakai sangkoer.

diam	— stil	orang Djawa	— Javaan
diam-diam	— doodstil	mati	— dood
sangkoer	— bajonet	djatoeh mati	— sneuvelen
pasang	— in orde brengen, opzetten	betoel	— echt, goed, secuur
pelan-pelan	— langzaam	hidoep	— leven (d)
api	— vuur	kemari	— hierheen
njamoe	— muskiet	ajo!	— uitroep
hoetan	— bos	lekas	— vlug
kelamboe	— muskietengaas	pohon	— boom
topi besi	— helm	serang	— aanvallen
parit, slokan	— sloot, greppel	desa	— kampoeng, dorp
kira	— denken, menen	pakai sangkoer	— met de bajonet

Probeer eens zinnen te maken van bovenstaande woorden. U begint met zeer eenvoudige, korte zinnestjes, langzamerhand worden ze wel langer. Dit is een uitstekend middel om de woorden te onthouden.

Bijv.:

Anak itoe mesti diam enz. enz.

LES 15.

Heen en terug vertalen!

1. Ditoko Tjina itoe orang djoel banjak barang: topi, sepatoe, sepeda, pakaian njonja dan pakaian toean.
In die Chinese toko verkoopt men veel goederen: hoeden, schoenen, fietsen, dames en heren costuums.
2. Saja poenja saudara laki² beli disana pakaian dalam lagi sapoe tangan selosin.
Mijn broer kocht daar ondergoed en een dozijn zakdoeken.
3. Harga berapa pakaian toean nomor satoe sekarang?
Hoeveel kost een herenpak eerste kwaliteit tegenwoordig ?
4. Tida mahal toean, moerah betoel! Baik, toean lihat sendiri.
Niet duur mijnheer, echt goedkoop. 't Beste is, dat U zelf (eens) kijkt.
5. Harga sepeda lebih dari tiga ratoes lima poeloeh roepiah sama lampoenja lestriik dan pompa.
Een fiets kost meer dan 350 gld. met electriche lamp en pomp.
6. Diblakang saja poenja roemah ada kebon besar sama banjak pohon boeah.
Achter mijn huis is een grote tuin met veel vruchtbomen.
7. Dimoeka dan kiri kanan ada kebon sama kembang.
Aan de voorkant en links en rechts is een bloementuin.
8. Dalam roemah ada kamar toean, kamar makan dan tiga kamar tidoer.
In het huis is een kamer voor mijnheer een eetkamer en drie slaapkamers.
9. Siapa masak makanan saben hari?
Wie kookt elke dag het eten?
10. Makanan dimasak oleh koki dalam dapoer.
Het eten wordt gekookt in de keuken door de koki.
11. Baboe ada djoega, lagi djongos sama bininja jang kerdja diroemah boeat toeloeng njonja.
'n Baboe is er ook en verder 'n djongos met zijn vrouw, die in huis werken om mevrouw te helpen.

Tjina	— Chinees	sendiri	— zelf
djoel	— verkopen	lampoe	— lamp
barang	— goederen	lesterik	— electricch
topi	— hoed	pompa	— pomp
sepatoe	— schoen	kebon	— tuin
saudara	— broer, zuster	boeah	— vrucht
laki-laki	— mannelijk	kembang	— bloem
perempocan	— vrouwelijk	masak	— koken
pakaian dalam	— onderkieren	dimasak	— gekookt worden
sapoe tangan	— zakdoek	makanan	— eten
losin	— dozijn	bini	— vrouw
nomor satoe	— eerste soort	kerdja	— werken
mahal	— duur	toeloeng	— helpen
baik	— goed; 't zou goed zijn		

LES 16.

1. Apa ini kampong anoe?	Is dit kampoeng N?
2. Saja toean, ini kampong anoe.	Ja mijnheer, dit is kampoeng N.
3. Siapa kepala-kampong disini?	Wie is hier het kamponghoofd?
4. Kepala-kampong Pardi, toean.	Het kamponghoofd is Pardi, mijnheer.
5. Dima'na dia?	Waar is hij?
6. Barangkali diroemahnja. Roemahnja (ada) disana, dekat koeboeran.	Hij is misschien thuis. Daar staat zijn huis, dicht bij een graf.
7. Baiklah I Tjoba lihat atau (apa) dia ada dan minta dia datang kemari.	Mooi zo! Kijk eens of hij er is en vraag hem hier te komen.

LES 17.

1. Tabé sersan, saja Pardi.	Dag sergeant, ik ben Pardi.
2. Tabé Pardi, apa kamoe kepala-kampong disini?	Dag Pardi, ben jij het kamponghoofd hier?
3. Saja toean, soedah sepoeloeh tahoen.	Ja mijnheer, al tien jaar.
4. Apa Pardi kenal Kadar?	Pardi, ken jij Kadar?
5. Saja toean, saja kenal Kadar, tetapi ia tida ada disini.	Ja mijnheer, ik ken Kadar, maar hij is niet hier.
6. Dimana ia sekarang?	Waar is hij nu?
7. Saja kira ia pergi kepasar di A.	Ik denk dat hij naar de markt in A. is.
8. Kapan dia (datang)kembali (poe lang)?	Wanneer komt hij terug?
9. Barangkali nanti malam, tetapi beloem tentoe.	Misschien vanavond, maar dat is niet zeker.
10. Baik Pardi, kasi tahoe kepada Kadar, kalau ia soedah poelang, toean maoe bitjara dengan dia besok pagi poekoel delapan.	Goed Pardi, zeg aan Kadar, als hij thuis komt, dat ik hem morgenochtend te 8 uur wil spreken.
11. Saja (akan) kasi tahoe kepada Kadar, bahwa besok pagi ia mesti datang ketangsi.	Ik zal Kadar zeggen, dat hij morgen in de kazerne moet komen.
12. Terima kasih Pardi, tabé!	Dank je wel Pardi, goeden dag!
13. Terima Kasih kembali toean, tabé toean !	Niets te danken mijnheer, dag mijnheer!

Tabé	goeden dag	kasi (memberi) tahoe	kennis geven
kenal	kennen	bahwa	dat (tussenvoegsel)
beloem tentoe	nog niet zeker	terima kasih	dank je wel
Koeboeran	graf		

LES 18.

1. Siapa namamoe?	Hoe heet jij?
2. Nama saja Wongso, toean.	Ik heet Wongso, mijnheer.

3. Asalmoe kampong mana?		Uit welke kampoeng kom je?	
4. Kampong Tjililitan, toean.		Kampoeng Tjililitan, mijnheer.	
5. Siapa kepala-kampong disana?		Wie is daar het kampoenghoofd?	
6. Doeloe Pak Sidin, tetapi sekarang si Amin.		Vroeger was het Pak Sidin, maar nu is Amin het.	
7. Kenapa kamoe menèmbak kompenie?		Waarom heb jij op de kompenie geschoten?	
8. Saja tida menèmbak, sersan.		Ik heb niet geschoten, sergeant.	
9. Tetapi kamoe toeroet pasoekan Wongso, betoel atau tida?		Maar jij was toch bij de bende van Wongso, is het waar of niet?	
10. Saja toean, tetapi saja dipaksa toeroet.		Ja mijnheer, maar ik werd gedwongen mee te doen.	
11. Kenapa kamoe bikin begitoe?		Waarom heb jij dat gedaan?	
12. Kalau saja tida maoe toeroet, saja akan diboenoeh.		Als ik niet wilde mee doen, zou ik vermoord worden.	
13. Siapa maoe memboenoeh kamoe?		Wie wilde je doden?	
14. Saja tida brani kasi tahoe itoe.		Dat durf ik niet te zeggen.	
15. Apa si Daroe barangkali?		Is het misschien Daroe?	
16. Saja toean, tetapi djangan bilang kepada siapa djoega, bahwa saja jang kasi tahoe itoe.		Ja mijnheer, maar vertelt U aan niemand, dat ik het verteld heb.	
17. Dimana si Daroe?		Waar is Daroe?	
18. Barangkali ia pergi ke kampong Tanah merah.		Hij is misschien naar kampoeng Tanahmerah gegaan.	
19. Apa roemahnja disana?		Woont hij daar?	
20. Tida toean, tetapi disana ada roemahnja anaknja laki.		Neen mijnheer, maar daar woont zijn zoon.	
21. Baik, toeroet ketangsi.		Goed, ga mee naar de kazerne,	
Nama	naam	pasoekan	bende
asal	oorsprong	paksa	dwingen
doeloe	vroeger	begitoe	zo (danig)
kenapa (mengapa)	waarom	boenoeh	doodmaken
tèmbak	schieten	toeroet	volgen, meegaan

LES 19.

1. Bagianmoe, berapa orangnja?	Hoe sterk is jullie afdeling?
2. Lebih-koerang (kira) enam poeloeh orang, toean.	Ongeveer 60 man, mijnheer.
3. Mereka itoe (datang) darimana?	Waar kwamen zij vandaan?
4. Dari daerah sebelah oetara Djember, toean.	Van 't gebied ten Noorden van Djember, mijnheer.
5. Siapa panglimanja?	Wie was de aanvoerder?

6. Seorang Nippon toean, tetapi saja tida tahoe naman ja.	Een Japanner mijnheer, maar de naam weet ik niet.
7. Berapa orang bersenapan?	Hoeveel man hadden een geweer?
8. Sepoeloeh orang bersendjata (dengan) senapan, lagi satoe mitraljer, jang lain bersendjata (dengan) toembak, kléwang, golok dan bamboe tadjam.	Tien man waren bewapend met geweren en een mitrailleur, de anderen waren bewapend met lansen, klewangs, kapmessen en scherpe bamboes.
9. Siapa kepala-kepala lain?	Wie waren de andere aanvoerders?
10. Kommandan lain jaitoe Kiai Banten dan si Besi.	De andere commandanten waren Kiai Banten en si Besi.
11. Kamoe orang dapat printah apa?	Wat voor orders hebben jullie gekregen?
12. Kami mesti semboenji disini dan kalau kommandan kasi tanda, kami mesti tembak dan serang dengan kléwang.	Wij moesten ons hier verbergen en op een teken van de commandant moesten wij schieten en een klewangaanval doen.
13. Bagaimana tanda itoe?	Hoe was dat sein?
14. Kommandan akan berteriak „pasang”.	De commandant zou schreeuwen "vuren".
15. Lain daripada tembak dan serang dengan kléwang apakah printah lagi?	Wat voor orders hadden jullie nog meer behalve het schieten en de klewangaanval?
16. Tiap-tiap serdadoe mesti diboenoeh dan sendjatanja mesti dibawa.	Elke soldaat moest gedood worden en de wapens moesten worden meegenomen.
17. Kalau djadi begitoe sehabisnja itoe kamoe akan pergi kemana?	Als dat gelukt was, waar zouden jullie daarna naar toe gegaan zijn?
18. Koerang periksa, toean.	Dat weet ik niet, mijnheer.
19. Apa di kampong ini masih ada sendjata jang disemboenjikan?	Zijn in deze kampoeng nog wapens verborgen?
20. Apa jang saja tahoe, tida toean.	Wat ik er van weet, nee mijnheer.

lebih-koerang (kira)	ongeveer	teriak	schreeuwen
panglima	aanvoerder	djadi	gelukken, worden
toembak	lans en speer	Sehabisnja itoe	daarna
koerang periksa	ik weet het niet	daerah	gebied
tadjam	scherp	oetara	Noord
dapat	krijgen	timoer	Oost
printah	order, bevel	selatan	Zuid
semboenji	verbergen	barat	West
tanda	teken		

LES 20

1. Sekarang kamoe tawanan kami dan mesti toeroet ketangsi.	Nu ben jij onze krijgsgevangene en moet jij mee naar de kazerne.
2. Kamoe mesti bekerdja dida- lam tangsi dan	Jij moet in de kazerne werken en als jij goed

kalau bekerdja baik dan kelakoeanmoe baik djoega kamoe tida oesah takoet apa-apa.	werkt en ook je gedrag goed is, behoef jij nergens bang voor te zijn.		
3. Baik toean; apa betoel sa ja tida diboe- noeh?	Goed mijnheer, maar word ik heus niet doodgemaakt?		
4. Tida! betoel, djangan takoet apa apa. Kompeniebeloem pernah menboenoeh tawanannja.	Neen! Heus, jij hoeft niet bang te zijn. De kompenie heeft nog nooit haar krijgsgevangenen dood gemaakt.		
5. Wah! slamat toean.	Ach! Gelukkig mijnheer		
tawanan	krijgsgevangene	beloem pernah	nog nooit
kelakoean	gedrag	slamat	geluk
tida oesah	het hoeft niet		

WOORDENLIJST MALEIS-NEDERLANDS.

(De cijfers achter de woorden geven de les aan, waarin 't woord 't eerst is gebruikt).

A.

Ada (5)	er zijn, er is	anak kapal (10)	matroos
air (3)	water	anam (1)	zes
ajam (8)	kip	antara (9)	tussen
Ajo! (14)	vooruit!	apa? (4)	wat?
akan (4)	zullen	apa-apa (9)	iets
aloon (9)	'n groot plein	api (14)	vuur
ambil (11)	halen	atas (12)	op
Amerika	Amerika	atau (7)	of
ampat (1)	vier	ati-ati (11)	voorzichtig
anak (1)	kind	awas! (13)	pas op!

B.

Bagaimana	hoedanig	berapa (1)	hoeveel
Baboe (4)	dienstbode	berbaris (12)	in 't gelid staan
bagoes (13)	mooi	membaris(13)	marcheren
baik (12)	goed	beladjar (12)	studeren
bajar (6)	betalen	belas (1)	10 (bij get.11-19)
ban (11)	band	belakang (5)	achter
bangoen (7)	opstaan	Belanda (3)	Nederlands
banjak (3)	veel	beli (5)	kopen
bapak (5)	vader	beloem (11)	nog niet
barang (15)	goederen, bagage	benzin (11)	benzine
barangkali (9)	misschien	berani (3)	moed, moedig
baris (12)	rij, gelid	besar (1)	groot
baroe (7)	nieuw	besi (14)	ijzer

bawa (11)	brenghen	besok (7)	morgen
Betawi	Batavia	bitjara (12)	spreken
betoel (14)	echt, secuur	boeah (15)	vrucht
bilang (13)	zeggen	boeat (11)	voor, om te
bini (15)	echtgenote	boelan (13)	maand,maan
bioskop (6)	bioscoop	boleh (8)	mogen, kunnen
bir (8)	bier	boenji (13)	geluid
bisa (9)	kunnen	boentil (12)	ransel
D.			
Daging (8)	vlees	disitoe (5)	daar
dalam (7)	in, binnen	djaga (13)	waken, waker
dan (5)	en	djahat (13)	slecht, booswicht
dapoer (5)	keuken	djalan (5)	weg, lopen
dari (9)	van, vanaf	djangan (11)	verboden
datang (7)	komen	djaoeh (13)	ver
dekat (13)	dichtbij	djatoeh (11)	vallen
delapan (1)	acht	djatoeh mati (14)	sneuelen
dengar (4)	horen	Djawa (14)	Javaan, Javaans
desa	dorp	Djepoen (9)	Japan
di (5)	plaatsaand. woordje	djoeal (15)	verkopen
dia, ia (4)	hij, zij	djoega (9)	ook, toch
dia orang (6)	zij	djongos (5)	mann. bediende
diam (14)	stil	doea (1)	twee
dingin (3)	koud	doedoek (1)	zitten
disana (4)	daar, ginds	doeloe (7)	eerst, eerder
disini (13)	hier	dokter (5)	dokter
G.			
Garpoe (1)	vork	goenoeng (1)	berg
gelas (3)	glas	goreng (8)	bakken
gigi (1)	tand	gosok (5)	wrijven, poetsen
gobang (6)	halve stuiver		
H.			
Habis (12)	afgelopen, op	hari (1)	dag
hampir (1)	bijna	hidoep (14)	leven, levend
harga (6)	prijs, waarde	hoetan (14)	bos

la (dia) (6)
iboer
Iboer-bapak(5)
ikan (8)

hij
moeder
ouders
vis

Jang

die, welke

Kabar (9)
kaja (2)
kalah (9)
kalau (11)
kamar
kamar oto (11)
kami (6)
kamoe (6)
kampoeng (13)
kanan (13)
kantor (7)
kapal (9)
kapan (1)
kaptèn (10)
kartjis (6)
kasi (11)
ke (5)
kebon (5)
kelamboe (14)

bericht, tijding
rijk
verliezen
als, wanneer
kamer
garage
wij
u, jullie
inheemse wijk, dorp
rechts
kantoor
schip
wanneer
kapitein
kaartjes
geven
richtinggevend
tuin, tuinman
muskietengordijn

Lagi (6)
lain (8)
laki-laki (15)
lama (5)
lampoe (15)
lebih (4)
lekas (14)
lestrik (15)

meer, bovendien
ander, anders
mannelijk
lang (van tijd)
lamp
meer
gauw
electrisch

Madjoe (12)

voorwaarts

I.

ini (2)
isi (11)
Isteri (6)
itoe (2)

deze, dat
vullen, inhoud
echtgenote
die, dat

J.

K.

kemari (14)
kemarin (4)
kembali(4, 6)
kembang (15)
kentang (8)
kerdja (15)
ketip (6)
ketjil (2)
kira (14)
kiri (13)
kita (3)
koeat (9)
koeda (12)
koerang (4)
koki (5)
kopi (5)
kornel (12)
kota (10)
kowé (6)

hierheen
gisteren
terug
bloem
aardappel
werken
dubbeltje
klein
denken, menen
links
wij
sterk
paard
minder, te weinig
keukenmeid, kokkie
koffie
kolonel
stad
jij

L

lihat (4)
lima (2)
limoen (8)
litnan (6)
liwat (4)
loepa (11)
loesa (7)
losin (15)

zien
vijf
limonade
luitenant
voorbij
vergeten
overmorgen
dozijn

M.

malam (8)

avond

mahal (15)	duur	mana (9)	waar
makan (3)	eten	mandi (7)	baden
makanan (15)	(zelfst. nw.)	manis (8)	zoet
maoe (7)	willen	masak (8)	koken
masih (11)	nog	masoek (9)	naar binnen gaan
mata (8)	oog	mata sapi (8)	spiegelei
mata-mata (13)	spion	mati (14)	dood
matros (10)	matroos	Melajoe (12)	Maleis
menang (9)	winnen	mengerti (13)	begrijpen
menit (4)	minuut	mesti (6)	moeten
minjak (10)	olie	minoem (3)	drinken
minoeman (8)	drank	rokok (11)	roken
minta (11)	vragen	miskin (2)	arm
moeda (2)	jong	moeka (4)	voor
moerah (2)	goedkoop		

Nanti (7)	straks
nasi (8)	rijst (gekookte)
njamoe (14)	musket
njonja (2)	mevrouw

obat (5)	medicijn
opsir (5)	officier
orang (2)	mens,
orang	men

pagi	ochtend
pagi-pagi	's morgens vroeg
pakai (11)	gebruiken
pakaian	costuum
pakaian dalam (15)	ondergoed
panas (3)	warm
parit (14)	sloot, greppel
pasang (14)	vastmaken, in orde brengen
pasar (6)	markt
pelan-pelan (14)	langzaam
pèlor (12)	kogel

N.

nomor (15)	nummer
nomorsatoe (15)	eerste kwaliteit
nona (2)	juffrouw

O.

djahat (13)	booswicht
orang itoe(6)	zij
oleh (11)	door
oto (11)	auto

P.

perempoean (15)	vrouw, vrouwelijk
periksa (11)	onderzoeken
pergi (6)	weggaan
piring (5)	vaatwerk, bord
poekoel (11)	uur
poelang (4)	naar huis gaan
poeloeh (1)	tien
poenja (6)	bezitten
pohon (14)	boom
pompa (15)	pomp
potong (1)	snijden, slachten

perang (9) oorlog (se)prapat (4) 'n kwartier

Ratoes (1) honderd
riboe (1) duizend
ringgit (6) rijksdaalder
roemah (1) huis

R.

roemah obat (5) apotheek
roepiah (6) gulden
roti (3) brood

Saben (12) elk, ieder
sadja (9) slechts
saja (2) ik, ja
sajoeran (8) groente
sakit (3) ziek
sama (6) met
(di)sana (5) aldaar
sangkoer (14) bajonet
sapi (8) rund
sapoe tangan (15) zakdoek
satoe (1) een
saudara (15) broer, zuster
sebab (10) omdat, doordat
sedikit (3) weinig
sekali (9) erg
sekarang (5) nu
sembilan (1) negen
semoea (3) alle
sen (6) cent
senapan (12) geweer
sendiri (12) zelf

S.

sendjata (9) wapen
sepatoe (5) schoen
sepèda (11) fiets
serdadoe (2) soldaat
serang (14) aanvallen
sersan (13) sergeant
setali (6) kwartje
setasioen (7) station
setengah (4) (een) half
siapa (2) wie?
sinjo (10) jongeheer
(di)sitoe(5) daar
soedah (7) al
soeka (8) prettig vinden, lusten
soerat (9) brief
soeroeh (12) opdragen
soesah (1) last, moeite
soesoe (3) melk
sobat (12) vriend
sopi (8) borrel
sopir (7) chauffeur

Tadi (4) zoëven
tahoe (9) weten
takoet (3) bang
tangsi (4) kazerne
tangan (13) hand
tangkap (13) pakken
tapi (tetatapi) (13) maar
teh (8) thee

T.

(bala) tentera (9) leger
terang (13) helder
terima (6) ontvangen
terlaloe (9) erg, zeer
tetapi (11) maar
tida (2) niet, neen
tidoer (4) slapen
tiga (1) drie

telor (8)	ei	tinggal (5)	blijven
tempat (12)	plaats	tjoba (13)	proberen
tengah (8)	half	tjoetji (4)	wassen
tengah djalan (11)	onderweg	tjoklat (8)	chocolade
tengah hari (8)	's middags	Tjina (15)	Chinees
toea (2)	oud	toenggoe (4)	wachten (op)
toean (2)	heer	toko (1)	winkel
toedjoeh (1)	zeven	topi (2)	hoed
toekang (11)	vakman	topi besi (14)	helm
toeloeng (15)	helpen		

W.

Wah (9)	uitroep van verbazing	wang (11)	geld
---------	-----------------------	-----------	------

WOORDENLIJST NEDERLANDS-MALEIS.

A.

Aanvallen	serang	als	kalau
aardappel	kentang	amper	hampir
aantreden	berbaris	ander,	lain
acht	delapan	anders	lain
achter	(di)belakang	apotheek	roemah obat
afgelopen	soedah	arm	miskin
aldaar	disana	auto	oto
al	soedah	avond	malam
alle	semoea		

B.

baden	mandi	bier	bir
bagage	barang	binnen	(di) dalam
bajonet	sangkoer	bioscoop	bioskop
bakken	goreng	bloem	kembang
band (v.e. auto b.v.)	ban	blijven	tinggal
bang	takoet	boom	pohon
Batavia	Betawie	booswicht	orang jahat
bediende (vr.)	baboe	bord	piring
bediende (mnl.)	djongos	borrel	sopi
begrijpen	mengerti	bos	hoetan
benzine	benzin	bovendien	lagi
berg	goenoeng	brenge	bawa
bericht	kabar	brief	soerat

bestaan	ada	broer	saudara
betalen	bajar	brood	roti
bevelen	soeroeh	bijna	hampir
bezitten	poenja		

cent	sen
chauffeur	sopir
Chinees (zelfst. n.)	orang Tjina

C.

Chinees (bijv. nw.)	Tjina
chocolade	tjoklat

D.

Daar	(di) sana	doordat	sebab
dag	hari	dokter	dokter
dat	itoe	dorp	desa, kampong
denken	kira	dozijn	losin
deze	ini	drank	minoeman
dichtbij	dekat	drie	tiga
die	itoe	drinken	minoem
dienstbode	baboe	dubbeltje	ketip
dit	ini	duizend	riboe
dood	mati	duur	mahal
door	oleh		

E.

Echt	betoel	elk	saben
echtgenote	bini, isteri	en	dan
een	satoe	er is, er zijn	ada
eerst	doeloe	erg	terlaloe
eerste kwaliteit	nomor satoe	eten (zelfst.nw.)	makanan
ei	te lor	eten (werkwoord)	makan
electrisch	lestriek		

G.

(naar huis) gaan	poe lang	goed	baik
garage	kamar oto	goederen	barang
gauw	lekas	goedkoop	moerah
gebruiken	pakai	ginds	(di) sana
geld	wang	gisteren	kemarin
gelid	baris	glas	gelas
(in het) gelid staan	membaris	greppel	parit

geluid	boenji	groente	sajoeran
geven	kasi	gulden	roepiah
geweer	senapan		

halen	ambil
halve stuiver	gobang
'n half	setengah
hand	tangan
heer	toean
helder	terang
helm	topi besi
helpen	toeloeng
hier	(di) sini

leder	saben
iets	apa-apa
ik	saja

Ja	saja
Japan	Djepoen
Javaan, Javaans	Djawa
jong	moeda

Kaartje (s)	kartjis
kamer	kamar
kantoor	kantor
kapitein	kapten
kazerne	tangsi
kennen	tahoe
keuken	dapoer
keukenmeid	koki
kind	anak
kip	ajam
klein	ketjil
koffie	kopi

Lang (van tijd)	lama
-----------------	------

H.

hierheen	kemari
hoed	topi
hoeveel	berapa
hoedanig	bagaimana
honderd	ratoes
horen	dengar
huis	roemah
(naar) huis gaan	poelang
hij	ia, dia

I.

indien	kalau
inheemse wijk	kampoeng
inhoud	isi

J.

jongeheer	sinjo
juffrouw	nona
jullie	kamoe
jij	kowé

K.

kogel	pelor
koken	masak
kokkie	koki
kolonel	kornel
komen	datang
kopen	beli
kostuum	pakaian
koud	dingin
kunnen	bisa
'n kwartier	seprapat
'n kwartje	setali

L.

limonade	limoen
----------	--------

langzaam	pelan-pelan	links	kiri
lamp	lampoe	lopen	djalan
last	soesah	luitenant	litnan
leger	(bala) tentera	lusten	soeka
leven (d)	hidoep		

M.

Maan	boelan	men	orang
maand	boelan	menen	kira
maar	tetapi, tapi	mens	orang
Maleis	Melajoe	met	sama
mannelijk	laki-laki	mevrouw	njonja
marcheren	membaris	midden	tengah
markt	pasar	minder	koerang
matroos	anak kapal, matros	minuut	menit
medicijn	obat	misschien	barangkali
meer	lebih, lagi	moed	berani
melk	soesoe	moeder	iboe
moeten	mesti	moeite	soesah
mogen	boleh	's morgens vroeg	pagi-pagi
mooi	bagoes	uskiet	njamoe
morgen	besok	uskietengordijn	kelamboe
morgen (ochtend)	pagi		

N.

Naar binnen gaan	masoek	nieuw	baroe
naar huis gaan	poelang	nog	masih
Nederlands	Belanda	nog niet	beloem
neen	tida	nu	sekarang
negen	sembilan	nummer	nomor
niet	tida		

O.

Ochtend	pagi	ook	djoega
of	atau	oorlog	perang
officier	opsir	op	atas
olie	minjak	opdragen	soeroeh
omdat	sebab	opstaan	bangoen
ondergoed	pakaian dalam	(in) orde brengen	pasang
onderweg	tengah djalan	oud	toea

onderzoeken	periksa	ouders	iboe-bapak
ontvangen	terima	overmorgen	(hari)loesa
oog	mata		

Paard	koeda
pakken	tangkap
pas op	awas
plaats	tempat
plein	aloon-aloon

P.

poetsen	gosok
pomp	pompa
prettig vinden	soeka
proberen	tjoba
prijs	harga

Ransel	boentil
rechts	kanan
reden	sebab
reeds	soedah
roken	Minoem rokok

R.

rij	baris
rijk	kaja
rijksdaalder	ringgit
rijst (gekookte)	nasi
rund	sapi

Sabel	klewang
schip	kapal
schoon	sepatoe
sergeant	sersan
slachten	potong
slapen	tidoer
slecht	djahat
slechts	sadja
sloot	parit
's middags	tengah hari
's morgens	— pagi (hari)
's morgens vroeg	— pagi-pagi
snel	— lekas

S.

sneuelen	djatoeh mati
snijden	potong
soldaat	serdadoe
spiegelei	mata sapi
spion	mata-mata
spoedig	lekas
spreken	bitjara
stad	kota
station	setasioen
sterk	koeat
stil	diam
straks	nanti
studeren	(bel)adjar

tand	gigi
terug	kembali
te weinig	koerang
thee	teh
terug	poeloeh

T.

toch	djoega
tuin	kebon
tuinman	toekang kebon
tussen	antara
tijding	kabar

U.

U	kamoe	uur	poekoel
		V.	
Vaatwerk	piring	vlug	lekas
vader	bapak	voor (om te)	boeat
vakman	toekang	voor (plaats)	(di) moeka
vallen	djatoeh	voorbij	liwat
van	dari	vooruit	a jo!
vanaf	dari	voorwaarts	madjoe!
vastmaken	pasang	voorzichtig	ati-ati
veel	banjak	vork	garpoe
ver	djaoeh	vragen	minta
verboden	djangan	vriend	sobat
vergeten	loepa	vrouw, vrouwelijk	perempoean
verkopen	djoeal	vrucht	boeah
verliezen	kalah	vullen	isi
vier	ampat	vuur	api
vis	ikan	vijf	lima
vlees	daging		
		W.	
Waar?	(di) mana	weggaan	pigi (pergi)
waarde	harga	weinig	sedikit
wachten op	toenggoe	(te) weinig	koerang
waken	djaga	welke (persoon)	siapa
waker	djaga	werkelijk	betoel
wanneer ?	kapan	werken	(be)kerdja
wanneer (als	kalau	weten	tahoe
wat?	apa?	wie?	siapa?
water	air	willen	maoe
wapen	sendjata	winnen	menang
warm	panas	wrijven	gosok
wassen	tjoetji	wij	kita, kami
weg	djalan		
		IJ.	
IJzer	besi	IJs	es.
		Z.	
Zakdoek	sapoe tangan	zien	lihat
zeer	sekali, terlaloe	zitten	doedoek

zeggen

zelf

zes

zeven

ziek

bilang

sendiri

anam

toedjoeh

sakit

zoet

zoéven

zuster

zullen

zij

nianis

tadi

saudara perempoean

akan

dia orang